

Univerzita Hradec Králové
Ústav sociální práce

**Předluženost a zadluženost z pohledu
sociálního pracovníka**
Bakalářská práce

Autor: Kristýna Dubová
Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální práce
Vedoucí práce: Mgr. Jan Hloušek, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Kristýna Dubová

Studium: U1444

Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Název bakalářské práce: **Předluženost a zadluženost z pohledu sociálního pracovníka**

Název bakalářské práce AJ: Over-indebtedness and indebtedness from the point of view a of social worker

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se bude zabývat předlužeností a zadlužeností z pohledu sociálního pracovníka. Teoretická část se bude zabývat dluhy, možnostmi řešení dluhové situace, sociální práci se zadluženými a předluženými lidmi. Cílem praktické části je zjistit u osob předlužených a zadlužených příčiny, které vedou ke vzniku dluhů, a jejich následnému řešení v insolvenčním řízením v Královéhradeckém kraji. Výstupem budou návrhy preventivních opatření proti předlužování a zadlužování. V této práci použijí kvalitativní výzkumnou strategii.

HUBÁLEK, M., KRÍSTEK, A., ZAMBOJ, L. Manuál insolvence pro sociální pracovníky. 1.vyd. Praha: Poradna pro občanství/občanská a lidská práva, 2011. ISBN 978-80-254-9535-3. MATOUŠEK, O. a kol. Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. 1.vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X. GRAEBER, David. Dluh: prvních 5000 let. 1. vyd. Brno: BizBooks, 2012, 416 s. ISBN 978-80-265-0044-5. JANDA, Josef. Jak žít šťastně na dluh. 1. vyd. Praha: Grada, 2013, 176 s. Finance pro každého. ISBN 978-80-247-4833-7. Insolvence: Ochrana hospodářské soutěže ; Veřejná podpora ; Významná tržní síla. Ostrava: Sagit, [199-]-. ÚZ. Občanský soudní řád: Zvláštní řízení soudní ; Rozhodčí řízení ; Exekuční řád ; Soudní poplatky, Mediace ; Veřejné dražby : a další předpisy : znění předpisů k .. Ostrava: Sagit, 2004-. ÚZ.

Garantující pracoviště: Katedra sociální práce a sociální politiky,
Ústav sociální práce

Vedoucí práce: Mgr. Jan Hloušek, Ph.D.

Oponent: doc. JUDr. Olga Sovová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 4.12.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Trutnově dne 13.3. 2017

Kristýna Dubová

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. Janu Hlouškovi, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce, cenné rady a připomínky a také za čas, který mi věnoval při konzultacích k bakalářské práci.

Též bych chtěla poděkovat informantům, díky kterým jsem mohla zrealizovat výzkumnou část bakalářské práce.

Abstrakt

DUBOVÁ, Kristýna. *Předluženost a zadluženost z pohledu sociálního pracovníka*. Hradec Králové, 2017. 47 s. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce. Vedoucí práce: Mgr. Jan Hloušek, Ph.D.

Bakalářská práce zjišťuje u osob zadlužených a předlužených příčiny, které vedou ke vzniku dluhů, a jejich následnému řešení v insolvenčním řízení v Královéhradeckém kraji.

Teoretická část se zabývá definicemi dluhu, historií dluhu a dělením dluhů. Dále pojednává o příčinách vzniku dluhů, o zadluženosti a předluženosti společně s dopady, které má předluženost pro člověka i pro společnost. Též se zabývá sociální prací se zadluženými a předluženými lidmi, která vychází z paradigmat a přístupů v sociální práci. Z důvodu hlavního cíle práce zde zmiňuji insolvenční řízení, ve kterém se všichni informanti nacházejí. Vzhledem k výstupu bakalářské práce zde uvádím současná preventivní opatření proti zadlužování a předlužování. Výzkumná část se zabývá hledáním odpovědí na hlavní a dílčí výzkumné cíle a to pomocí kvalitativní výzkumné strategie, konkrétně narativním rozhovorem. Jsou zde uvedeny konkrétní příčiny, které vedou ke vzniku dluhů. V závěru jsou uvedeny návrhy preventivních opatření proti předlužování a zadlužování.

Klíčová slova: dluh, předluženost, zadluženost, sociální práce, insolvenční řízení, prevence

Abstract

DUBOVÁ, Kristýna. *Over-indebtedness and indebtedness from the point of view a of social worker*. Hradec Králové, 2017. 47 p. Bachelor Degree Thesis. University of Hradec Králové. Leader of the Bachelor Degree Thesis Mgr. Jan Hloušek, Ph.D.

This thesis investigates in persons indebted and over-indebted the causes that lead to their debt, and the subsequent solutions in insolvency proceedings in the district of Hradec Kralove.

The theoretical part covers the definition of debt, the history of debt and debt division. It discusses the causes of debt, indebtedness, and over-indebtedness and the effects of over-indebtedness on people and on society. It also covers social work with indebted and over-indebted people based on the paradigms and approaches in social work. Because of the main goals of this work I am mentioning the insolvency proceedings in which all the informants are. With regard to the output of my thesis I present the current preventive measures against indebtedness and over-indebtedness. The research deals with finding answers to the main and secondary research objectives using qualitative research strategy, specifically the narrative interview. It explains the causes of indebtedness. In conclusion, it proposes preventive measures against indebtedness, and over- indebtedness.

Keywords: debt, over-indebtedness, indebtedness, social worker, insolvency proceedings, prevention

Obsah

Úvod.....	9
1 Teoretická část	11
1.1 Dluhy a jejich charakteristika.....	11
1.1.1 Definice dluhu	11
1.1.2 Historie dluhů	12
1.1.3 Dělení dluhů	13
1.2 Příčiny vzniku dluhů	14
1.3 Zadluženost a předluženost	16
1.3.1 Sociální, psychické a ekonomické dopady předlužení a zadlužení	17
1.4 Insolvenční řízení	19
1.4.1 Oddlužení	19
1.4.2 Konkurs	20
1.5 Sociální práce se zadluženými lidmi.....	21
1.5.1 Sociálně-právní poradenství	21
1.5.2 Dluhového poradenství.....	22
1.5.3 Terénní sociální práce.....	23
1.5.4 Paradigmata a přístupy v sociální práci	23
1.5.5 Možnosti řešení dluhové situace	24
1.6 Prevence proti zadlužování a předlužování.....	25
1.7 Shrnutí teoretické části	25
2 Metodická část	27
2.1 Hlavní cíl výzkumu a výzkumné dílčí cíle.....	27
2.2 Zdůvodnění volby výzkumné strategie	27
2.3 Transformace dílčích výzkumných cílů do doplňujících tazatelských otázek ..	28
2.4 Volba a charakteristika výzkumného souboru	29
2.5 Popis organizace a průběhu výzkumu	29
2.6 Reflexe etických rizik a rizik zvolené výzkumné strategie z hlediska validity výzkumu	31
3 Výzkumná část.....	33

3.1 Shrnutí výzkumné části	40
Závěr a diskuse	42
Seznam tabulek	44
Seznam použitých zdrojů.....	44
Přílohy	

Úvod

Tato bakalářská práce s názvem Předluženost a zadluženost z pohledu sociálního pracovníka se zabývá dluhovou problematikou, která je celospolečenským problémem. Především se soustředí na příčiny vzniku dluhů a na sociální práci se zadluženým klientem.

Hlavním důvodem zpracování tématu zaměřeného na dluhy je jeho aktuálnost. Není to jen problém pro jednoho člověka, ale je to problém pro celou společnost. Téma této práce jsem zvolila s ohledem na osobní zkušenosti v občanských poradnách, kam přichází převážná většina klientů, která má problémy s dluhy. Jejich situace pro ně, ani pro okolí není z ekonomického ani sociálního hlediska příznivá. Ovlivnilo mě také blízké okolí ve kterém žije mnoho lidí, kteří mají dluhy a nedaří se jim dostat z tzv. „dluhové pasti“. Již v minulosti jsem se zajímala o dluhy a nadále bych se chtěla dluhy zabývat především v profesním životě sociálního pracovníka. Myslím si, že by tato práce mohla být vodítkem k zaměření se na prevenci dluhové pasti u lidí, kteří jsou nejvíce ohroženi v Královéhradeckém kraji.

Hlavním cílem práce je zjistit u osob zadlužených a předlužených příčiny, které vedou ke vzniku dluhů, a jejich následnému řešení v insolvenčním řízení v Královéhradeckém kraji.

K naplnění hlavního cíle využiji kvalitativní výzkumnou strategii, protože díky ní lze získat detailnější informace o zkoumaném jevu. Konkrétně použiji k získání potřebných informací techniku narativního rozhovoru. Osloveni budou lidé žijící v Královéhradeckém kraji, kteří se nacházejí v insolvenčním řízení.

Výstupem této práce budou návrhy preventivních opatření proti předlužování a zadlužování.

V úvodní teoretické části poskytnu náhled do dluhové problematiky v současnosti. Kapitola 1.1 a její podkapitoly se zabývají charakteristikou dluhů, definicemi dluhu, historií a dělením dluhů. Příčiny vzniku dluhů zkoumá kapitola 1.2. Zadlužeností a předlužeností se společně se sociálními, psychickými a ekonomickými dopady předlužení a zadlužení se zabývá kapitola 1.3 a její podkapitola. Insolvenční řízení rozvedu v kapitole 1.4, kdy se v podkapitolách zaměřuji na oddlužení a konkurs. Sociální práce se zadluženými klienty je rozvedena v kapitole 1.5 a jejích

podkapitolách. Jedná se především o sociálně-právní poradenství, dluhové poradenství a terénní sociální práci. Dále v této kapitole uvedu paradigmaty a přístupy, které se vztahují k tématu sociální práce se zadluženým klientem. Zároveň zde poukazuji na možnosti řešení dluhové situace klienta. V kapitole 1.6 se zaměřím na aktuální prevenci proti zadlužování a předlužování. V závěrečné kapitole 1.7 shrnu teoretickou část.

Metodická část bude zaměřena na definici hlavního cíle a dílčích výzkumných cílů. Tyto cíle budou převedeny pomocí transformační tabulky do doplňujících tazatelských otázek. Zdůvodním volbu výzkumné strategie a výzkumného souboru. Dále zhodnotím etická rizika, která jsou spojena s výzkumem.

Ve výzkumné části této práce se budu zabývat analýzou a následnou interpretací získaných údajů z výzkumu s ohledem na hlavní cíl a dílčí výzkumné cíle. Hlavním cílem je zjistit, jaké příčiny vedou lidi zadlužené a předlužené ke vzniku dluhů, a jejich následnému řešení v insolvenčním řízení v Královéhradeckém kraji.

1 Teoretická část

Cílem této části bakalářské práce je vymezit veškeré klíčové pojmy a jejich teoretická východiska dle stavu současného teoretického poznání s využitím odborné literatury a zdrojů, které se týkají popisovaného tématu.

1.1 Dluhy a jejich charakteristika

V této kapitole se zaměřím na definici dluhu, protože se jedná o jeden ze stěžejních pojmů pro moji práci. Dále nastíním historii a dělení dluhů. Dluh jako takový, nemusí být problém pro člověka ani pro společnost. Problém nastává v situaci, kdy dlužník nedokáže dluh splácet.

1.1.1 Definice dluhu

Zde uvedu obecně známé definice dluhu a následně vyberu jednu definici, která bude výchozí pro mou bakalářskou práci.

Dluh je „závazek účetní jednotky, který pochází z minulých událostí a je spolehlivě ocenitelný. Jedná se o povinnost dlužníka zaplatit věřiteli pohledávku.“ (Hindls, Hronová, Holman, 2003, s. 81) Toto vymezení dluhu se vztahuje především k oboru účetnictví.

Dluh je „částka obvykle v penězích, kterou jedna strana dluží straně druhé.“ (Adam, 2000, s. 187) Definice uvádí, že dluh je obvykle určené množství peněz. Myslím si, že tato definice se hodí spíše do oboru ekonomie.

Dluh je „závazek, podle něhož je jedna osoba druhé povinna něco plnit.“ (Vlček, 1992, s. 45) Podle mého názoru je tato formulace vhodná pro mou práci. Vzhledem k tomu, že dluh nemusí být pouze v penězích, i když v nich lze vyčíslit, též se jedná o závazek, kterým je jedna osoba druhé zavázána.

„Ze závazku má věřitel vůči dlužníku právo na určité plnění jako na pohledávku a dlužník má povinnost toto právo splněním dluhu uspokojit.“ (§ 1721, zákon č. 89/2012 Sb.) Jedná se o velmi obecnou formulaci.

Dluh je něco dluženého, jako konkrétní suma peněz nebo služby zejména dohodou (jako jsou smlouvy o úvěru). (Webster, 1996)

S ohledem na téma bakalářské práce jsem zvolila jako výchozí pro mou práci definici dluhu od Vlčka.

1.1.2 Historie dluhů

Dluhy lidé provází již od začátku naší civilizace a staly se běžnou součástí našich životů. Tomu, abychom mohli porozumět dluhům v současnosti, musíme znát jejich původ. Na úvod bych chtěla uvést, že mezi dluhem a závazkem je rozdíl v tom, že dluh se dá vyčíslit v penězích, oproti závazku.

Počátky dluhu nás zavedou až do dávné historie před naším letopočtem, kdy lidé neznali peníze, tak jak je dnes známe my. Byl nedostatek opravdových peněz, a proto si lidé vymysleli virtuální peníze, tedy úvěrové systémy. V době kmenů si lidé věci vyměňovali dle potřeby mezi sebou, nebo si věci brali na dluh. (Graeber, 2012) Pokud došlo ke směně věcí mezi lidmi, byli si navzájem zavázáni. Půjčky v těchto dobách nebyly jako půjčky v současné společnosti. Vždy za poskytnutou půjčku obdržel věřitel od dlužníka nějaký dar, který mu vrátil, až když byla půjčka splacena. V této době ovšem lidé neměli žádné ponětí o prodeji a úvěru, přesto z pohledu práva a ekonomiky měli stejnou funkci. Pokud dlužník porušil povinnost splatit nebo oplatit, dostal se do otroctví. Tím nejen ztratil své postavení ve společnosti, ale i svobodu. (Mauss, 1999)

Ve středověkém Sumeru 3500 př. n. l. úředníci využívali úvěrový systém, kdy se dluhy přepočítávaly na stříbro. Ovšem dluhy se nemusely splácet ve stříbře, protože v té době měli různé tabulky, kde byl uveden například poměr ječmene ke stříbru. Dluhy se v této době týkaly především nájmu, poplatků a půjček. (Graeber, 2012)

V roce 1761 př. n. l. Chamurappi zrušil dluhy v Babylóně. Dluhy byly rušeny každoročně, takže členové odvedeni kvůli dluhům se mohli vrátit zpět ke svým rodinám, zastavená pole se mohla obdělávat. Egypt byl přesným opakem Mezopotámie. Dluhy zde nevznikaly, a pokud vznikly, tak jen zřídka. Stát se staral o své občany. Poskytoval jim bezúročné půjčky, přiděloval půdu, odměny a mzdy. Lidé si mezi sebou pomáhali. Avšak nebylo tomu vždy. (Graeber, 2012)

Teorii prvotního dluhu sestavil francouzský tým badatelů, který dával smysl dluhu v náboženství. Již ve védských básních z období 1200 př. n. l. se nacházejí zmínky o prosbě lidu, aby je bohové zbavili dluhu, který pro ně byl symbolem psychického utrpení. Dluh je spojen i s otroctvím, zaprodáváním svých členů rodiny i sebe samotného. (Graeber, 2012)

První zákony ve starověkém Římě týkající se dluhů umožňovaly věřitelům popravít své dlužníky, což svědčí o neobvyklé tvrdosti zákonů Říma. (Graeber, 2012) Především Zákon dvanácti desek upravoval postupy v situacích, kdy osoba nebyla schopna dostát svým závazkům. (Krušinská in Sociální práce/Sociálna práca, 2012)

V Nové říši 720-715 př. n. l. je první zmínka o vězení pro dlužníky. Ve středověké Anglii se dlužníci běžně dávali do vězení, dokud jejich rodina nezaplatila dluh u věřitele. (Graeber, 2012) Ve 12. století ve Francii za vlády Henryho II. se dluhy zaznamenávaly na hůlky, do kterých se dělaly zářezy, které označovaly výši dluhu. Byla to forma dlužního úpisu, přičemž každá ze stran obdržela půlku hůlky. (Graeber, 2012)

Problémy vyplývající ze zadlužování a předlužování byly v minulosti, jsou a nadále budou. „*Mění se pouze jejich příčiny, následky a možnosti řešení.*“ (Krušinská in Sociální práce/Sociálna práca, 2012, s. 24)

1.1.3 Dělení dluhů

Dluhy se mohou dělit do několika skupin podle různých kritérií.

Dle Jandy můžeme dělit dluhy na dobré a na špatné úvěry. „*Mezi ty „dobré“ úvěry patří například úvěry na bydlení, na zvýšení příjmů anebo na rozjezd podnikání.*“ (Janda, 2012, s. 22) Vždy však musíme uvažovat nad tím, zda zadlužení je opravdu nevyhnutelné. Pokud si vezmeme úvěr na bydlení, jedná se většinou o závazek na velmi dlouhou dobu a nemáme jistotu, že jej splatíme. U úvěrů týkajících se zvýšení příjmů se můžeme zaměřit jednak na zvyšování vzdělání např. jazykový nebo rekvalifikační kurz, anebo investujeme do zdraví. Díky úvěru na zvýšení příjmů budeme mít větší možnosti uplatnit se na trhu práce a tím se zvýší i možnost mít vyšší příjmy. Pokud se jedná o úvěry na začátek podnikání je potřeba si naplánovat velice dobře svůj podnikatelský záměr. „*Naopak mezi špatné úvěry patří takové, které slouží jen pro zvýšení sociálního statusu.*“ (Janda, 2013, s. 23) Do této skupiny patří především úvěry, kdy si lidé půjčují pár tisíc před výplatou nebo důchodem. Dále sem patří spotřebitelské úvěry, různé rychlé půjčky na nepotřebné věci, dovolenou, nájem a jídlo. V neposlední řadě sem patří půjčky na splacení dalšího úvěru, takzvané „*vytloukání klínu klínem*“, (Janda, 2013, s. 23) které ve výsledku prohloubí již tak těžkou životní situaci člověka.

Dluhy můžeme dělit i podle jejich vzniku. Existují dva základní zdroje vzniku dluhů ze zákona a ze smluv. Ze zákona mohou dluhy nejčastěji vzniknout ze zdravotního pojištění, z daní, z výživného nebo povinného ručení či pokut. Ze smluv pak mohou dluhy vzniknout z nájmu, energií, půjček a ručitelství. Také sem patří dluhy, které vznikly ve společném jmění manželů. (Hrdinková, 2013)

Dále dluhy lze dělit podle předmětu a podle situace vzniku. Toto dělení vychází z toho, komu nebo co dlužník dluží. Do skupiny dluhu podle předmětu patří „*dluhy na nájemném, dluhy na službách spojených s užíváním bytu (elektřina, plyn, vodné), dluhy na výživném, dluhy vzniklé neplacením poplatků obci či státu (zdravotní či sociální pojištění, daně), dluhy vzniklé neplněním závazků ze smluv (splátky na nakoupené zboží, hypotéky)*.“ (občanská poradna Plzeň, Člověk v tísní, 2007, s. 39) Další skupinu tvoří dluhy podle situace vzniku. Tuto skupinu vytvořila občanská poradna v Plzni na základě svých zkušeností a vychází z předpokladu, že dlužníky se mohou stát nejen lidé nezodpovědní, lidé nezaměstnaní nebo s nízkými příjmy, ale i lidé, kteří se sami nepodíleli na vzniku dluhu. Například se jedná o dluhy způsobené manželem nebo manželkou. Do této skupiny patří dluhy vzniklé z nedodržení smluvených podmínek (například úhrada za nájem a služby s tím spojené), dluhy vzniklé z nedodržení povinností ze zákona (například neuhrazení výživného), dluhy vzniklé z neuhrazených pokut (například pokuta za jízdu bez platné jízdenky v MHD), dluhy vzniklé z ručení a dluhy vzniklé v rámci manželství. (občanská poradna Plzeň, Člověk v tísní, 2007)

1.2 Příčiny vzniku dluhů

Vzhledem k výzkumné otázce musím definovat příčiny zadlužování. Existuje mnoho příčin, kvůli kterým se jednotlivci či rodiny zadlužují. Tyto příčiny se mohou navzájem různě kombinovat.

Podle Jandy (2013) je nejčastější příčinou zadlužování absence finanční gramotnosti. Dlužníci si vezmou půjčku, ale již si neumějí spočítat její splátku, úrok či roční procentní sazbu nákladů. Další příčinou, proč se lidé rozhodnout zadlužit je úsilí ukázat svému okolí, že si to mohou dovolit. Jedná se např. o koupi luxusní dovolené, nového auta či plastické operace. Tím se odliší od svého okolí, splní si sen a zároveň si zvednou svůj sociální status. Velice smutné je, když se lidé zadluží proto, aby uspokojili své základní lidské potřeby (zaplacení nájmu, nákup jídla). Důvodem jsou

malé příjmy, které často vycházejí z nízkého vzdělání, ze sociálního původu nebo z nečinnosti. Dalším případem zadlužování je pořízení vlastního bydlení, podnikání, kupování zbytečných věcí. Velkou chybou, kterou dlužníci často dělají je, že si půjčí na zaplacení další půjčky. Neuvědomují si, že tím si kupují pouze čas a jejich problémy to nevyřeší. Kromě výše uvedeného lze řadit do příčin zadlužování i úmrtí živitele rodiny, nemoc, invaliditu, rozchod, rozvod, ztrátu zaměstnání, odchod do důchodu. Fenomémem dnešní doby se stávají dluhy vznikající u starších lidí, kteří si vzali půjčku nebo ručí svým potomkům. K zadlužování lidí v důchodovém věku také přispívají předváděcí akce.

Dle Ondřeje a kolektivu (c2013) dalšími možnými příčinami zadluženosti mohou být financování spojená se školou, zamezení probíhající exekuce, půjčky v době nezaměstnanosti, servis automobilu a nákupy, sloužící k zábavě a zvýšení životního standardu. Dalším důvodem jsou půjčky ze setrvačnosti, kdy si bere člověk opakovaně půjčky. Mimo jiné i pocit subjektivní chudoby je jednou z příčin vzniku dluhů.

Podle Králové (2009) může být příčinou zadlužování především pracovní neschopnost, snížení výplaty, výpověď nebo neočekávaná sociální událost v rodině spojená s finančními problémy.

Krušinská in Janebová (2013) do příčin zadlužování přidává nezaplacení výživného a nenahlášení se na Úřad práce. Též patří mezi časté příčiny nepostačující finanční gramotnost, ale chybí i gramotnost právní. Podle zkušeností z praxe lidé trpí nedostatkem informací, aby dokázali posoudit rizika svého chování.

Jako všeobecnou příčinu zadluženosti vidí Šmejkal in Sociální práce/Sociálna práca (2009) to, že lidé chtějí určitou věc vlastnit nebo využít nějaké služby. Dále vnímá jako příčiny také přesvědčovací reklamy na půjčky, ztrátu nebo změnu zaměstnání, přecenění svých sil, rozvod, rozchod, odchod na mateřskou dovolenou, nemoc, poranění a půjčku pro třetího člověka.

Belardi in Schavel, Drexlerová, Lekárková (2009) k nim přidává předčasný odchod do důchodu, neplánované rodičovství a nevhodné plánování rodinného rozpočtu.

Schavel, Drexlerová, Lekárková in Sociální práce/Sociálna práca (2009) dále dělí příčiny zadlužení na individuální a strukturální, které se navzájem podmiňují. Mezi

individuální příčiny patří zdravotní problémy, závislosti především gamblerství, sázení, rozpad rodiny, neschopnost hospodařit s finančními prostředky, výkyvy v příjmu a bezhotovostní platby. Do strukturálních příčin spadá nezaměstnanost, nízký příjem, nedostatečné vzdělání, rozvod, založení rodiny, úrazy, nemoci, nemožnost pobírat sociální dávky a neplánované těhotenství.

Občanská poradna v Plzni (online, 2007) uvádí příklady příčin, které vedly ke vzniku dluhu. Jsou to jednak dluhy, které vznikly vlastním zaviněním, kam spadají pokuty, nepřečtení smlouvy. Dále pak dluhy s podílem rodiny, kam spadá např. ručení.

Mezi top 10 příčin vzniku dluhu patří nízké příjmy spojené s vysokými výdaji, rozvod, špatné finanční plánování, nízká zaměstnanost, hazard, léčebné výlohy, malé nebo žádné finanční rezervy, nekomunikační finanční dovednost, proměnné bankovníctví a špatná finanční gramotnost. (Bucci, online, 2012)

Mezi top 5 důvodů, kdy jdou lidé do osobního bankrotu patří lékařské výdaje, následuje ztráta práce, používání kreditních karet, rozvod a rozchod a s tím spojená případná vyživovací povinnost, či vyrovnání společného majetku. Posledním důvodem jsou neočekávané výdaje, pod kterými si lze představit např. nehodu, krádež majetku nebo živelnou katastrofu. (Cussen, online, 2010)

1.3 Zadluženost a předluženost

Zde definuji pojmy zadluženost a předluženost, které se váží k výzkumné otázce. Následně popíši sociální, psychické a ekonomické dopady předlužení a zadlužení.

Zadluženost spojená s dluhy, je fenoménem konzumního stylu života, kdy lidé mají potřebu něco vlastnit. Často chtějí vlastnit něco lepšího, hodnotnějšího nebo modernějšího, než má jejich okolí nebo se mu chtějí přinejmenším vyrovnat. Tento konzumní způsob života pak mnohé z nich vede do spirály dluhů. (Janda, 2013) Vliv na rozšíření zadluženosti mají také poskytovatelé peněz, kteří se díky reklamám, dostávají do povědomí lidí. Pokud k tomu přidáme výrazný pokles úroků a snadnou dostupnost půjček není divu, že zadluženost stále stoupá. Na půjčky tak dosáhne téměř kdokoliv. Zadlužení lidé i celé domácnosti se často stávají uzavřeny v okruhu splácení a postupného narůstání dluhu, které vede k předlužení. (Nováková, Sobotka, 2011)

O předlužení se jedná, pokud souhrn všech závazků dlužníka převyšuje hodnotu jeho majetku. (Maršíková, 2014) Předlužení je proces, který vede k osobnímu bankrotu.

1.3.1 Sociální, psychické a ekonomické dopady předlužení a zadlužení

Předlužení a zadlužení má jednak sociální, psychické tak i ekonomické dopady na jednotlivce i na společnost. Tyto dopady se navzájem proplétají.

Mezi sociální dopady lze zařadit omezení svobody dlužníka a tím dochází ke snížení jeho životní úrovně. Svobodu omezují především splátky úvěru, díky kterému je pak složitější změnit práci nebo uvažovat o rodině. Sociálním dopadem může být vznik závislosti na půjčování peněz, což často vede do dluhové pasti. Člověk v této situaci si bere další úvěry, ale již nemá na splácení. To může vést až k exekuci a k asociálnímu chování jedince, který se snaží před exekucí utéci. (Ondřej a kol., c2013) Paní Vrbková (2009) popisuje, že díky tomu, jak byla předlužená, jí hodně lidí odsouvalo na okraj společnosti, čímž hrozí riziko izolace a vyloučení ze společenského života. Sociální vyloučení je nedostatečný podíl na životě společnosti. Může mít odlišné úrovně a různě se měnit. Skutečně to znamená žít v chudobě s nedostatečným příjmem a nevhodným bydlením. Jinak řečeno, žít na okraji společnosti. (Matoušek, 2008) Se sociálním vyloučením je neodmyslitelně spjatá chudoba. Chudoba „*znamená nemajetnost, nedostatečný příjem, nedostatečné zdraví a vzdělání, nelidské podmínky práce a života (bydlení, společenství, prostředí)*“, (Tomeš 2010, s. 255) ve kterém se předlužení lidé často nacházejí. Člověk díky předluženosti může ztratit rodinu, své blízké i domov. Velmi často dochází k rozvodům. Předluženost má též za následek vyvolání somatického a psychického onemocnění, nebo vede k pokusům o sebevraždu. (Kalvoda in Sociální práce/Sociálna práca, 2009)

Mezi časté psychické problémy spojené s dluhy patří stres. Jedná se o „*stres ze zadlužení.*“ (Sutton, c2010, s. 25) Lidé se stresují především proto, zda jim vyjdou peníze na splátku a co budou dělat, pokud nebudou mít dostatek financí na zaplacení dluhů. Stres působí jak na naše fyzické, tak i duševní zdraví. (Vrbková, 2009) Existují různé druhy stresů od mírných po silné. Ve spojitosti s dluhy pravděpodobně půjde velice často o chronický nezvládnutý stres spojený s nepříjemnými událostmi např. výhrůžnými telefonáty od věřitelů, příchod vymahatelů nebo otevření dopisu týkajícího se dluhů. S tím souvisí i pocity selhání a bezmocnosti, kdy člověk neví, zda situace související s dluhy půjde vyřešit. Pokud má člověk více dluhů, než dokáže

splatit, pravděpodobně bude trpět mimo stresu i úzkostí a strachem. Jedná se o reakce, které vznikají na základě ohrožujícího podnětu. (Kezba, 2005) Pomocí úzkosti reaguje člověk na stres. Tím se jedinec připravuje na potřebnou reakci. Úzkost může být také důsledkem skutečného, nebo jen předpokládaného nebezpečí z okolí. (Kennerley, 1998) „*Stres je nejen přímé bezprostřední ohrožení člověka, ale i předjímání (anticipace) takového ohrožení a s tím spojených, strach, bolest, nejistota, úzkost apod.*“ (Appley, Trumbull in Křivohlavý, 1994, s. 10) Dále se mohou objevit i deprese, které se projevují například smutkem a neschopností se radovat. To může vést ke zneužívání léků, zvýšené agresivitě, k nezákonným aktivitám, ke vzniku závislostí a sebevraždě, (Sutton, c2010) to je problém nejen pro konkrétního člověka a jeho okolí, ale i pro společnost. Paní Vrbková ve své knize popisuje, jak se cítila, když ona sama byla dlužníkem. Cítila se bezmocná a zoufalá. Velice často měla obavy a strach z toho, co bude dál. Byla nervózní, trpěla depresemi a nechutí žít. (Vrbková, 2009) Pro deprese jsou typické prožitky „*smutku, ztráta energie, neschopnost se soustředit, snížení výkonnosti, ztráta sebevědomí, zpomalené psychické tempo.*“ (Praško, 1997, s. 12) Často je deprese doprovázena únavou, výčitkami svědomí atd. Také je silnější a delší, než smutek. (Praško, 1997)

Jedním z ekonomických dopadů je nezaměstnatelnost předlužených lidí, kteří se tak stávají stálými klienty Úřadů práce, tím zatěžují sociální systém České republiky, což se projevuje zvýšenými výdaji na sociální oblast státu. (Vrbková, 2009) Jedná se především o sociální dávky a sociální služby. Tyto dávky pak často dlužníci využívají k zaplacení svých dluhů. Dalším ekonomickým zatížením je boj s nelegální činností. Pro předluženého jedince je ekonomičtější legálně nepracovat a pobírat sociální dávky. Vzhledem k tomu, že tento jedinec žije na okraji společnosti je větší pravděpodobnost, že bude vystaven sociálně-patologickým jevům, jako je například gamblerství, závislost na návykových látkách a s tím spojená kriminalita. Náklady na léčbu závislostí jsou nemalé a výsledky nejisté. Dále předluženým rodinám hrozí odebrání dětí a jejich umístění do ústavní výchovy. Tím dochází ke zvednutí celospolečenských nákladů spojených s druhotnými důsledky předlužování. (Nováková, Sobotka, 2011)

1.4 Insolvenční řízení

Vzhledem k tomu, že se má výzkumná otázka vztahuje k insolvenčnímu řízení, vidím jako potřebu se na něj v této kapitole zaměřit. Definuji insolvenční řízení. Zmíním se o dvou formách řešení úpadku v insolvenčním řízení.

Insolvenční řízení upravuje § 3 zákona číslo 182/2006Sb., o úpadku a jeho způsobech řešení (insolvenční zákon), podle kterého je dlužník v úpadku, pokud má „*více věřitelů, peněžité závazky po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti a tyto závazky není schopen plnit.*“

1.4.1 Oddlužení

Oddlužené neboli osobní bankrot je způsobem řešení úpadku, který upřednostňuje sociální stránku před ekonomickým aspektem. Tím umožňuje dlužníkovi „začít od začátku“. Výhodou je, že se dlužník aktivně podílí na umořování svého dluhu, minimálně ve výši 30 % u nezajištěných věřitelů. V případě zajištěných věřitelů se uspokojují ze zajištění. Díky tomu se snižují náklady státu o péči osob v sociální krizi a zároveň se člověk učí zodpovědnosti. Do oddlužení se mohou přihlásit dlužníci, kteří nemají dluhy z podnikání. Ovšem ani dluhy z podnikání nemusejí být problém u fyzické osoby, protože insolvenční zákon nepřipouští oddlužení pouze podnikatelům – právnickým osobám. (Zákon č. 182/2006 Sb.) Mezi další předpoklady pro povolení oddlužení jsou poctivost záměru a skutečnost, že v posledních pěti letech nebyl dlužník odsouzen za trestný čin spojen s majetkovou nebo hospodářskou povahou a nebylo proti němu vedeno insolvenční řízení. (Maršíková, 2014) Pokud jsou všechny předpoklady pro začátek oddlužení splněny může se proces oddlužení spustit.

Prvním krokem je vyplnění a podání návrhu na povolení oddlužení společně s insolvenčním návrhem k soudu. Tím se zahájí insolvenční řízení, jehož cílem je rozhodnutí o úpadku, které vydává insolvenční soud (Krajský soud) a následné osvobození. Se zahájením insolvenčního řízení se dlužník objevuje v insolvenčním rejstříku. Tím dochází k zastavení exekucí a vymáhání pohledávek. Exekuce může být nařízena, ale nesmí být již provedena. Pro dlužníka vzniká řada omezení. Především se jedná o omezení nakládání s majetkem. Vzhledem k tomu, že je insolvenční rejstřík veřejně dostupný, může si o osobě v insolvenci kdokoliv zjistit majetkové a jiné poměry. (Janda, 2013)

Oddlužení může proběhnout především dvěma variantami. V insolvenčním návrhu může dlužník navrhnout způsob pro provedení oddlužení, ale o konečném způsobu hlasuje schůze věřitelů. První variantou je zpeněžení majetkové podstaty. Do majetkové podstaty náleží všechnen majetek dlužníka, který vlastní sám nebo spadá do společného jmění manželů v době, kdy byla tato forma oddlužení schválena soudem. Tento majetek je uveden na soupisu majetkové podstaty. Majetek lze zpeněžit veřejnou dražbou nebo přímým prodejem. Výtěžek se použije na uspokojení nezajištěných věřitelů. Druhou variantou je splátkový kalendář, kdy dlužník po dobu pěti let musí být schopen zaplatit nezajištěným věřitelům minimálně 30 % z celkové dlužné částky. Srážky se provádějí z platu, mzdy nebo důchodu. Pokud dlužníkův příjem nedosáhne na splátku potřebnou k uhrazení 30 %, může uzavřít se třetí osobou smlouvu o důchodu. V situaci kdy dlužník během probíhajícího oddlužení obdrží nějaký mimořádný příjem např. výhru v loterii, zdědí majetek, dostane finanční odměnu, musí ho odevzdat insolvenčnímu správci. (Hubálek, Křístek, Zamboj, 2011) Výše stanovených splátek ve splátkovém kalendáři se může změnit v závislosti na nových okolnostech např. nutnost platit výživné, zvýšení příjmů atd. Insolvenční zákon však nevylučuje ani kombinaci obou forem oddlužení. (Maršíková, 2014)

Pokud dojde ze strany dlužníka ke splnění povinnosti, které mu ukládá insolvenční soud, může podat žádost o osvobození od placení neuspokojených pohledávek. Na základě této žádosti soud dlužníka vyslechne a vydá usnesení. Osvobození se však netýká peněžitého trestu, nebo majetkového postihu uloženého dlužníkovi v trestním řízení za úmyslný trestný čin. Soud může odejmout osvobození do tří let od pravomocného přiznání. Učiní tak především, pokud zjistí, že k osvobození došlo na základě podvodného jednání. Osvobození dlužníka zanikne, jestliže v této době byl pravomocně odsouzen za úmyslný trestný čin, který měl vliv na průběh oddlužení, přiznání osvobození nebo jinak oslabil věřitele. (Ondřej a kol., c2013)

1.4.2 Konkurs

Jedná se o způsob řešení úpadku, který je pro dlužníky nevýhodný oproti oddlužení. Soud prohlásí konkurs na základě návrhu na prohlášení konkursu nebo pokud je dlužník vyloučen z možnosti oddlužení. Insolvenční soud vydá usnesení o zrušení oddlužení a společně s tím prohlásí na majetek dlužníka konkurs. S tímto rizikem musí každý dlužník při podávání insolvenčního návrhu na povolení oddlužení počítat.

Konkurs spočívá ve zpeněžení majetku dlužníka. Výtěžek získaný ze zpeněžení majetku se rozdělí mezi přihlášené věřitele. Pokud zůstanou po skončení konkursu neuspokojené pohledávky nebo jejich části, tyto pohledávky nezanikají. Pokud je dlužník při přezkumném jednání nepopřel, může věřitel takové pohledávky ihned po skončení konkursního řízení podat návrh na výkon rozhodnutí. (Maršíková, 2014)

Seznam pohledávek, které zůstaly částečně nebo zcela neuspokojeny po skončení konkursu jsou exekučním titulem. Na základě exekučního titulu může podat věřitel návrh na výkon rozhodnutí nebo exekuci, což znamená pro dlužníka, že musí ve stanovené lhůtě splnit svoji povinnost. Pokud ji dlužník nesplní, věřitel může začít svou pohledávku vymáhat, a to až do uplynutí deseti let od pravomocného zrušení konkursního řízení. (Maršíková, 2014) Občanský soudní řád je hlavní právní předpis, který upravuje proces soudu a účastníků řízení týkajícího se výkonu rozhodnutí. (Zákon č. 99/1963Sb.)

1.5 Sociální práce se zadluženými lidmi

V této kapitole se zaměřím na sociální práci se zadluženými lidmi. Zmíním paradigmatu a přístupy v sociální práci a uvedu možnosti řešení dluhové situace.

1.5.1 Sociálně-právní poradenství

Sociálně-právní poradenství poskytují převážně sociální pracovníci v občanských poradnách. Tato služba je poskytována v rámci základního a odborného sociálního poradenství podle § 36 a § 37 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Terapeutické činnosti jsou součástí odborného sociálního poradenství. Poradenství je služba určená lidem, kteří si se svou tíživou životní situací nedokáží pomoci sami. Sociální pracovník poskytuje klientovi rady nebo informace. Díky nim může u klienta dojít ke zlepšení nebo vyřešení jeho tíživé životní situace. (Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2010) Poradenství je poskytováno v osmnácti právních oblastech. Je založeno na čtyřech hlavních principech: nezávislost, odbornost, nestrannost a bezplatnost. (Nováková, Sobotka, 2011) Z toho vyplývá, že je pro klienty dobře dostupné. Dostupnost zvyšuje také možnost poskytnout poradenství po telefonu nebo e-mailem. Na základě praxe jsem zjistila, že zadlužení klienti jsou nejčastějšími klienty občanských poraden v Královéhradeckém kraji.

1.5.2 Dluhového poradenství

Dluhové poradenství, které poskytují sociální pracovníci má své přínosy, ale i limity. Tento typ poradenství je v některých věcech odlišný od jiných oblastí sociální práce. Mezi základní odlišnost v dluhovém poradenství patří schopnost sociálního pracovníka umět se orientovat nejen v legislativě, ale i v judikatuře. Důvodem je rozsáhlost dluhové problematiky. Sociální pracovník musí být všestranný, aby mohl poskytnout kvalitní dluhové poradenství. Právní problém je nutné rozpoznat a na základě toho poskytnout pomoc. (Groh, Schulz, Schulz-Rackoll in Krušinská, 2013) Do dluhového poradenství nespadá jen právní a hospodářská podpora, ale patří jsem také psychosociální a pedagogická podpora. Cílem je sociální, hospodářské a psychické ustálení klienta. (Gastiger, Stark in Krušinská, 2013) Z toho vyplývá, že dluhové poradenství musí být na pomezí mezi sociální prací a právem, aby bylo možné jej poskytnout komplexně ve prospěch klientů. (Krušinská in Janebová, 2013)

Při poskytování dluhového poradenství hrají důležitou roli okolnosti vzniku dluhů. Na základě zjištění okolností vzniku dluhů se poté může navrhnout nejvhodnější varianta řešení dluhové situace klienta. (Hrdinková, Mati, online, 2007) Dluhový poradci s klienty nejčastěji analyzují jejich dluhy a mapují jejich situaci. Mohou klientovi pomoci se zpracováním finančního plánu pro něj nebo pro rodinu. Dále poradci mohou pomoci klientovi s komunikací s věřiteli nebo s otevřením dopisů od vymáhacích společností. Pokud si to klient přeje a je to vhodné, poradci komunikují v zájmu klienta například se soudy, věřiteli a exekutory. Komunikace probíhá nejčastěji písemně nebo telefonicky. (Kalvoda in Sociální práce/Sociálna práca, 2009) Z praxe vidím výhodu telefonické komunikace v rychlé dostupnosti potřebných informací, které jsou stěžejní pro řešení klientovi situace.

Sedmero dluhového poradenství obsahuje rady pro sociální pracovníky, kteří pracují se zadluženými lidmi. Základní problém je, že klienti nejčastěji přicházejí do poraden, až když věřitelé přistoupili k vymáhání svých pohledávek. Aby došlo k pozitivnímu posunu klienta, je podstatné zmapovat komplexně celou situaci klienta. Důležité je také posilovat zodpovědnost klienta. Prvním krokem může být následování doporučených řešení jejich situace, na kterém se společně s pracovníkem domluví. Zároveň sociální pracovník klientovi sdělí, co ho čeká, pokud se aktivně nezapojí na řešení jeho situace. Poradce by měl ke každému klientovi přistupovat individuálně,

trpělivě a s empatií. Mezi povinnosti sociálního pracovníka patří neustále se vzdělávat a aktualizovat informace. Je důležité vědět, kde se dá potřebná informace najít. Poradce by mimo jiného měl dbát na psychohygienu a snažit se zvyšovat svou finanční gramotnost. (Šmejkal, Hůlová, Pavlů, Kotáb in Sociální práce/Sociálna práca, 2009)

1.5.3 Terénní sociální práce

Sociální práce se zadluženými a předluženými klienty není možná pouze prostřednictvím občanských poraden. V případě terénní sociální práce je poskytováno dluhové poradenství v přirozeném prostředí klienta. Tím dochází k navázání důvěry mezi sociálním pracovníkem a klientem. Sociální pracovník se tak stane prostředníkem mezi společností a klienty, kteří většinou žijí ve vyloučených lokalitách. Dalším rozdílem oproti poskytovanému poradenství v poradnách je, že se nejedná o poskytnutí jednorázového poradenství, ale o soustavnou spolupráci. (Hůlová in Sociální práce/Sociálna práca, 2009)

1.5.4 Paradigmata a přístupy v sociální práci

Sociální poradenství je poskytováno převážně na základě poradenského paradigmatu sociální práce, kde je sociální fungování založeno na osvojení dovedností potřebných ke zvládnutí problémů a na dostupnosti nezbytných informací a služeb. (Matoušek a kol., 2007) Toto paradigma je založeno na individuálních potřebách a také se snaží o zlepšení systému sociálních služeb. Pomoc klientům je poskytována převážně prostřednictvím poskytnutí informací, poradenství, mediací a zpřístupněním zdrojů. Současně se toto pojetí sociální práce snaží, aby se instituce a společnost změnily ve prospěch občanů. (Navrátil in Matoušek a kol., 2013)

Systemický přístup k pomáhání je převážně rozšířen v oblasti odborného sociálního poradenství. Zahrnuje soubory metod poradenských a terapeutických, které vycházejí z radikálně konstruktivistické epistemologie. Východiskem metod je pragmatický přístup k pomáhání, který je orientovaný na budoucnost. Sociální pracovník se snaží o aktivizaci klienta k tomu, aby si stanovoval reálné cíle na základě správně promyšlené strategie. (Matoušek a kol., 2007)

Terapeutický přístup se snaží podpořit klientovo sociální fungování několika způsoby. Za hlavní okolnost v sociálním fungování v úzkém terapeutickém konceptu sociální práce lze spatřovat v duševním zdraví a vyrovnanosti člověka. Sociální práce, která

vychází z tohoto přístupu, má blízko k individuální nebo skupinové psychoterapii. Důležitou otázkou, kterou si klade terapeutický přístup je: „*jak je zvládnání životní situace omežováno osobnostními limity nebo vztahovými vazbami.*“ (Navrátil in Matoušek a kol., 2013) Základem životní situace klienta je vnitřní stav jeho psychiky nebo důsledky, které dopadají na schopnost vyrovnat se s očekáváním společnosti a možnosti vlastního rozvoje. Základem v situaci skupin je vztahová síť, prostředky komunikace a růstové ambice, které jedinec může představovat pro skupinu. Důraz je kladen též na vztahy a komunikaci mezi sociálním pracovníkem a klientem. Tento přístup vychází ze vzájemné interakce, díky které dochází k žádoucímu vzájemnému ovlivňování mezi klientem a sociálním pracovníkem. Komunikace je považována za prostředek, kterým člověk může získat větší kontrolu nad svým způsobem života a svými pocity. (Navrátil in Matoušek a kol., 2013)

1.5.5 Možnosti řešení dluhové situace

Možností, jak se dají řešit dluhové situace klientů, je několik. Nejdůležitějším úkolem sociálního pracovníka je posoudit situaci klienta a navrhnout mu nejvhodnější způsob řešení. Mezi první možnost, jak vyřešit tíživou životní situaci týkající se dluhů, je sestavení rodinného nebo osobního finančního rozpočtu. Klient pomocí rozpočtu získá přehled o své finanční situaci. Pokud jsou výdaje větší, než příjmy může klient buď své příjmy zvýšit, nebo výdaje snížit. Ke zvýšení může dojít například brigádou nebo novou lépe placenou prací. Klient se také může zkusit obrátit na věřitele a domluvit se s ním na změně výše splátek nebo na odložení splátek. Vždy je doporučeno uzavřít mezi věřitelem a dlužníkem písemnou dohodu, která může vzniknout jen na základě souhlasu věřitele a dlužníka. Pokud je to vzhledem k situaci klienta vhodné, může být půjčka na splacení předchozí nevýhodné půjčky dobrým řešením. Je však důležité novou půjčku dobře zvážit a zjistit, zda na půjčku od solidní společnosti dosáhne. Další možností je sloučení půjček do jedné. Díky tomu se sníží měsíční náklady pro dlužníka a zároveň bude dlužit pouze jedné společnosti. (Hrdinková, 2013) Pokud dlužník dluží nějakou menší částku, lze jeho situaci řešit také půjčkou od rodiny nebo přátel. (Brabec, 2016)

1.6 Prevence proti zadlužování a předlužování

Vzhledem k výstupu bakalářské práce považuji za důležité zmínit aktuální preventivní opatření.

Nejúčinnější prevencí proti uzavírání nevýhodných smluv je „vzdělání a obecně výchova k odpovědnosti za svá rozhodnutí.“ (Ondřej, c2013, s. 282) Další možnosti prevence mohou být skupiny anonymních dlužníků, kteří se pravidelně scházejí na schůzkách, kde se zbavují svých návyků k zadlužování. (Sutton, c2010) Základním předpokladem prevence předlužení je vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti. (Vrbková, 2009) Preventivně lze působit i pomocí přednášek a medializací tématu předlužení. (Kalvoda in Sociální práce/Sociální práca, 2009) V současné době je velmi dobrou primární prevencí zavedení vzdělávacích programů v rámci zvýšení finanční gramotnosti na základních a středních školách. (Šmejkal in Sociální práce/Sociální práca 2/2009) Tyto vzdělávací programy se skládají ze dvou pilířů. První pilíř se týká vzdělávání žáků a druhý se týká vzdělávání dospělých lidí tak, aby byla vzdělávána celá společnost. Tyto programy byly zavedeny v roce 2010 Ministerstvem financí České republiky v rámci Národní strategie finančního vzdělávání. Mimo finanční gramotnosti je potřeba rozvíjet také znalost číselnou, informační, právní a čtenářskou. (Krušinská in Sociální práce/Sociální práca, 2012)

1.7 Shrnutí teoretické části

Tímto bych ráda shrnula teoretickou část bakalářské práce. Pro tuto práci jsem si vybrala jako stěžejní definici dluhu od Vlčka. Dluhy provází naši civilizaci od počátku věků a staly se tak součástí našich životů, což poukazuje na to, že dluhy nejsou problémem jen současné společnosti. Dluhy se dají dělit podle různých kritérií například podle vzniku nebo podle předmětu. Příčin vzniku dluhů existuje mnoho a mohou se různě kombinovat. Nejčastěji se jedná o neočekávané sociální události např. ztráta zaměstnání, úraz, nemoc, rozvod, rozchod a založení rodiny. Dalšími nejčasnějšími příčinami je absence finanční gramotnosti a snaha o zvýšení životního standardu. Se současným konzumním způsobem života je spojena zadluženost, která jako taková nemusí být problémem, pokud nepřejde v předluženost. V současné době jsou dluhy velice aktuálním celospolečenským problémem, který má dopady nejen sociální a psychické, ale i ekonomické. Pro dlužníky může být řešením jejich předluženosti insolvenční řízení v rámci oddlužení, které upřednostňuje sociální

stránku před ekonomickou. Méně výhodný je pro zadlužené lidi konkurs, do kterého spadnou, pokud jim nebude povoleno oddlužení. Stěžejní je pro práci se zadluženými a předluženými lidmi sociální práce. Pomocí sociální práce je poskytováno dlužníkům především sociálně-právní poradenství a dluhové poradenství. Je poskytováno v občanských poradnách, tak i u klientů v jejich přirozeném prostředí pomocí terénní sociální práce. Sociální práce, která je pro mou práci stěžejní, má základy v poradenském paradigmatu, systemickém a terapeutickém přístupu. Mezi další možnosti řešení situace dlužníka patří sestavení osobního nebo rodinného finančního rozpočtu, konsolidace půjček, nebo půjčka. Oblast prevence se v současné době zaměřuje především na zvýšení finanční gramotnosti. Dále se dá preventivně působit také pomocí přednášek a medializací tématu předlužení.

Příčinám, které vedly ke vzniku dluhů a následnému řešení v insolvenčním řízení v Královéhradeckém kraji, se věnuje metodická část této práce.

2 Metodická část

V této části bakalářské práce se budu zabývat metodickou částí výzkumu. Nejdříve definuji hlavní cíl a vedlejší cíle výzkumu. Dále se zaměřím na zdůvodnění vybrané výzkumné strategie. Dílčí výzkumné cíle převedu pomocí transformační tabulky do doplňujících tazatelských otázek. Popíši organizaci a průběh výzkumu. V závěru se budu soustředit na možná etická rizika, která jsou spojená s výzkumem.

2.1 Hlavní cíl výzkumu a výzkumné dílčí cíle

Hlavním cílem výzkumu je zjistit u osob předlužených a zadlužených příčiny, které vedou ke vzniku dluhů, a jejich následnému řešení v insolvenčním řízení v Královéhradeckém kraji.

Pro naplnění cíle bakalářské práce jsem si vydefinovala **dílčí výzkumné cíle**.

Tyto cíle jsou zjistit:

DVC 1.: mechanismus vzniku dluhů u zadlužených a předlužených lidí,

DVC 2.: společné znaky pro předlužené osoby a popsat význam těchto znaků pro vznik dluhů,

DVC 3.: proč se zadlužení a předlužení lidé rozhodli pro insolvenční řízení.

2.2 Zdůvodnění volby výzkumné strategie

Pro vypracování výzkumu bakalářské práce jsem zvolila kvalitativní výzkumnou strategii, z důvodu zjištění příčin, které vedou ke vzniku dluhů. Vzhledem k tomu, že cílem práce je zjistit u osob předlužených a zadlužených příčiny vedoucí ke vzniku dluhů a jejich následnému řešení v insolvenčním řízení v Královéhradeckém kraji.

„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému.

Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“

(Hendl, 2005, s. 50) Výhodou kvalitativního dotazování je pružnost. Vzhledem k tomu, že tazatel může během výzkumu tazatelské otázky přizpůsobovat v situacích, které vnímám jako klíčové. Tím může tazatel lépe proniknout do hloubky tématu a zároveň může přijít na nové a zajímavé skutečnosti. Též mohou být některé otázky u informantů zcela opominuty. (Hendl, 2005) Další výhodou kvalitativní výzkumné

strategie je v tom, že tazatel může reagovat na odpovědi informantů. Může se ujistit, že bylo otázky porozuměno, případně žádat o doplnění nebo upřesnění. (Miovský, 2006)

S ohledem na téma výzkumu jsem zvolila techniku narativního rozhovoru. „*Při narativním rozhovoru není subjekt konfrontován se standardizovanými otázkami, nýbrž je povzbuzován ke zcela volnému vyprávění.*“ (Hendl, 2005, s. 176) Informant vypráví o celém svém životě bez ohledu na výzkumnou otázku, což vnímám jako klíčové. (Hendl, 2005) Vzhledem k tomu, že jsou ve výzkumu důležité detaily v životě informanta, které ho vždy určitým způsobem ovlivnily.

2.3 Transformace dílčích výzkumných cílů do doplňujících tazatelských otázek

Tabulka č. 1: Transformační tabulka

Hlavní cíl	Dílčí výzkumný cíl	Indikátory	Doplňující tazatelské otázky
Zjistit u osob předlužených a zadlužených příčiny, které vedou ke vzniku dluhů, a jejich následnému řešení v insolvenčním řízení	DVC 1.: Zjistit mechanismus vzniku dluhů u zadlužených a předlužených lidí.	Vznik dluhu	1. Jak vznikaly postupně vaše dluhy? Povězte mi o tom. 2. Jak Váš život ovlivnily dluhy? 3. Co Vás přimělo podepsat půjčku? 4. Vzal(a) jste si hned první půjčku nebo jste dělal(a) srovnání půjček?
	DVC 2.: Zjistit společné znaky pro předlužené osoby a popsat význam těchto znaků pro vznik dluhů	Společné znaky a význam těchto znaků pro vznik dluhů	5. Co jste udělal(a) s první výplatou? 6. Musel(a) jste se někdy o někoho starat? 7. Kdy a při jakých příležitostech jste dostal(a) peníze? 8. Dostával(a) jste kapesné? 9. Jak se Vám dařilo ve škole? 10. Chodil(a) jste na brigády? 11. Jaké jste měl(a) povinnosti v rodině a jak jste je plnil(a)? 12. Jaké jste měl(a) povinnosti mimo rodinu a jak jste je plnil(a)? 13. Nejste přeucený levák? 14. Kolik let je v současné době vašim dlouhodobým partnerům? 15. Kdo Vás vychovával?

			16. Jaké vztahy máte v rodině?
	DVC3.: Zjistit proč se zadlužení a předlužení lidé rozhodli pro insolvenční řízení.	Důvod vstupu do insolvenční řízení	17. Kdy a za jakých okolností jste se rozhodl(a) pro řešení vaší situace pomocí insolvenční řízení? 18. Jaký sociální dopad pro vás mělo insolvenční řízení? 19. Jaký ekonomický dopad pro vás mělo insolvenční řízení? 20. Jaký psychický dopad pro vás mělo insolvenční řízení?

2.4 Volba a charakteristika výzkumného souboru

Vzhledem k cíli bakalářské práce jsem oslovovala záměrně lidi zadlužené a předlužené v insolvenčním řízení žijící v Královéhradeckém kraji.

Pro výzkum jsem využila 6 lidí v insolvenčním řízení žijící v Královéhradeckém kraji. Každý informant žije v jiné obci v Královéhradeckém kraji a navzájem se neznají. Věková struktura informantů je od 31let do 56let. Ve výzkumu jsem zachytila dvě věkové generace.

Tabulka č. 2: Informanti

Označení informanta	Další relevantní informace
I1	žena; 55let; v insolvenční řízení od roku 2013; bydliště do 600 obyvatel
I2	muž; 33let; v insolvenční řízení od roku 2016; bydliště do 13.000 obyvatel
I3	žena; 53let; v insolvenční řízení od roku 2014; bydliště do 30.000 obyvatel
I4	žena; 39let; v insolvenční řízení od roku 2013; bydliště do 6.000 obyvatel
I5	žena; 31let; v insolvenční řízení od roku 2015; bydliště do 800 obyvatel
I6	muž; 56let; v insolvenční řízení od roku 2013; bydliště do 200 obyvatel

2.5 Popis organizace a průběhu výzkumu

Organizaci a průběh výzkumu rozdělím pro lepší přehlednost od fází.

První fází byla pilotní studie. Pomocí níž jsem zjišťovala, zda lze získat dané informace v cílové skupině lidí. Pilotní studii jsem použila, protože jsem nevěděla, zda mi lidé z cílové skupiny budou ochotni poskytnout informace z jejich soukromého života a zda si získám jejich důvěru. Z tohoto důvodu jsem nejprve oslovila člověka z blízkého okolí, o kterém jsem věděla, že spadá do cílové skupiny lidí s dotazem, zda by mi poskytl rozhovor o svém celém životě až do současnosti. O člověku z blízkého okolí jsem však nevěděla jeho celý životní příběh, ani jak vznikaly postupně jeho dluhy

a následné insolvenční řízení. Pokud by mi tento člověk z blízkého okolí neposkytl informace z jeho soukromého života, s největší pravděpodobností by mi tyto informace nesdělili zcela cizí lidé. Člověku z blízkého okolí jsem vysvětlila účel rozhovoru, nahrávání na diktafon, anonymitu a nastínila jsem mu průběh rozhovoru a on souhlasil s uskutečněním rozhovoru. Domluvila jsem se s ním na termínu rozhovoru. Poté jsem přes internetovou sociální síť Facebook zadala na skupiny lidí žijící v Královéhradeckém kraji inzerát: Dobrý den, chtěla bych se tímto zeptat, zdali by byl někdo ochotný mi poskytnout rozhovor z lidí, kteří jsou v insolvenčním řízení a žijí v Královéhradeckém kraji. Rozhovor se bude týkat vašeho života od dětství po současnost a bude složit pro výzkumnou část bakalářské práce. Důležité jsou pro mě i detaily z vašeho života. Rozhovor je anonymní, nikde se neukáže vaše jméno ani jiné údaje osobní povahy. Potřebovala bych si rozhovor nahrát, aby ho mohla následně zpracovat. Pokud někdo bude ochotný mi rozhovor poskytnout, moc mi to pomůže. Dubová. Během hodiny se mi začali ozývat lidé, kteří by byli ochotni mi poskytnout rozhovor. Části z nich se ovšem nelíbilo nahrávání na diktafon, takže mi rozhovor neposkytli a jeden člověk onemocněl. Nakonec jsem se domluvila na schůzce s pěti informanty.

Druhou fází byl předvýzkum, kde jsem zjišťovala, zda jsem zvolila vhodný výzkumný nástroj tedy narativní rozhovor. Předvýzkum probíhal na člověku z blízkého okolí vzhledem k tomu, že je tento typ rozhovoru náročný jak pro informanta, tak pro výzkumníka. Dalším důvodem bylo, že jsem rozhovor vedla poprvé a nechtěla jsem působit na informanty nedůvěryhodně z možných zmatků, které mohly nastat. Po provedení rozhovoru následoval přepis rozhovoru. Zjistila jsem, že by bylo vhodné nastudovat ještě dokumenty z insolvenčního rejstříku. Jak z důvodu ověření validity výpovědí informantů, tak z důvodu většího množství informací spojených s informanty a insolvenčním řízením.

Třetí fází bylo domluvení schůzek přes sociální síť Facebook s pěti informanty, kteří s rozhovorem a nahráváním na diktafon souhlasili. Den před rozhovorem jsem informanty kontaktovala a potvrdila jsem jim termín rozhovoru. Tři informanti mě o potvrzení požádali.

Čtvrtou fází bylo uskutečnění rozhovorů, které probíhaly v měsíci lednu a únoru 2017 v domluvený termín v domácím prostředí informanta. Zvolila jsem domovi

informantů k minimalizování možných stresorů z okolí a pocitu soukromí. Na začátku rozhovoru jsem se jim představila, popsala důvod rozhovoru, zdůraznila anonymitu, přibližnou dobu rozhovoru, vyžádala si souhlas s nahráváním, sdělila téma rozhovoru a dala možnost se na cokoliv doptat. Na rozhovory byl vyhrazen dostatečný čas, aby dotazovaní mohli v klidu vyprávět svůj příběh a, abych jim mohla klást doplňující tazatelské otázky. Délku rozhovoru jsem nestanovovala, nejkratší rozhovor trval 25 minut, nejdelší 62 minut. Pokud informant nevěděl, jak pokračovat snažila jsem se ho pomocí otázek navést zpět k vyprávění. Na konci rozhovoru jsem pokládala informantům otázky, na které mi během vyprávění neodpověděli. S tím, že jeden informant mi nabídl před začátkem rozhovoru tykání, které jsem přijala. Informanty jsem před oslovením přes inzerát neznala a při rozhovoru jsem je viděla poprvé osobně.

V páté fázi jsem rozhovory přepsala a doplnila data o informantovi z insolvenčního rejstříku. Sepsala jsem závěr, vnější, vnitřní příčiny a poznámky u každého z informantů. Přepis rozhovoru s informantem I1 v anonymizované podobě je uveden v příloze B této práce.

V šesté fázi jsem se pokusila sestavit časovou osu života informanta. Z důvodu nedostatku potřebných dat jsem však byla nucena požádat informanty o doplňující rozhovor. Všichni souhlasili. Doplňující rozhovory probíhaly v měsíci únoru 2017 v domácím prostředí informantů. Dále jsem nastudovala další potřebné dokumenty z insolvenčního rejstříku a úspěšně sestavila onu časovou osu. Časová osa života informanta I1 je v anonymizované podobě uvedena v příloze C této práce.

V sedmé fázi jsem zpracovala data získaná od informantů do DVC.

2.6 Reflexe etických rizik a rizik zvolené výzkumné strategie z hlediska validity výzkumu

Možné riziko výzkumu vnímám v samotném tématu rozhovoru. Uvědomuji si, že mluvit o svém životě před cizím člověkem není vůbec snadné. O to je to těžší, když informantův život nebyl hezký a snaží se ošklivé vzpomínky vytěsnit z paměti. Dále může mít informant obavu o únik vypověděných informací v neanonymizované podobě, což mohlo mít vliv na jejich výpovědi. Toto riziko jsem se snažila snížit jak samotným výběrem informantů, anonymizací, tak navázáním důvěry.

Rizikem může být zobecňování získaných poznatků a časová náročnost. (Hendl, 2005)
Přes časovou náročnost výzkumu vnímám pozitivum ve zjištění zajímavých dat ze života informantů. Výhodou je oproti dotazníku možnost doptání a ohlídání, zda byly zjištěny všechny potřebné informace pro výzkum. Též vnímám výhodu v možnosti prozkoumat životy informantů detailně.

Vzhledem k tomu, že jsem vyzvala informanty, aby se mi sami přihlásili přes sociální síť vnímám riziko v tom, že mohl Facebook náhodně můj inzerát zobrazovat pouze určitým lidem, i když jsem inzerát publikovala v několika na sobě nezávislých skupinách. Dalším možným rizikem je, že se mi mohli přihlásit pouze lidé, kteří se potřebují nebo chtějí někomu vypovídat, protože je pro ně jejich životní situace již dále neúnosná. Ve výzkumném souboru se mi totiž objevují převážně závažné případy, kdy život informanta je velice náročný.

3 Výzkumná část

V této části se zabývám hledáním odpovědí na dílčí výzkumné cíle a jejich následnou interpretací. K dílčím výzkumným cílům uvedu část výpovědi nebo informace, které vycházejí z rozhovorů s informanty a insolvenčního rejstříku.

Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit u osob předlužených a zadlužených příčiny, které vedou ke vzniku dluhů, a jejich následnému řešení v insolvenčním řízení v Královéhradeckém kraji.

DVC 1. Zjistit mechanismus vzniku dluhů u zadlužených a předlužených lidí.

Pomocí tohoto cíle jsem se snažila zjistit mechanismus vzniku dluhů u zadlužených a předlužených lidí. Využila jsem výpovědi informantů a studium dokumentů z insolvenčního rejstříku. Nejprve jsem vytvořila ze získaných informací tabulku postupného vzniku dluhů u informantů, kde jsem se snažila zachytit dluhy, které si informanti vzaly před vstupem do insolvenčního řízení.

Prvním zjištěním je, že dluhy které vznikly jako první v pořadí se podařilo splatit u I1, I2 a I4. I1 uvedla: *„Kdysi jsem měla půjčku, když existovaly novomanželské půjčky. Řádně jsme ji doplatili a nikdy nebyl problém.“* I2 uvedl: *„A odvážil jsem se v tom vztahu, že si půjčíme 30tisíc, že to mám jako zaměstnanec bez úroku. Splátka minimální, nějaký dva tisíce nebo kolik to bylo. Že pojedeme na dovču, koupíme televizi a oživíme vztah. A ve firmě se stalo, že to patro celé chtěli někam jinam přestěhovat. Takže jsem přišel o práci a po dvou letech mi neprodloužili smlouvu. Ta 30tisícová půjčka byla v té době už splacená“.* I4 uvedla: *„Moje první půjčka byla na ty manželovy. Byl bez práce a vykrádal chaty. Takže ty lidi, když ho pak chytli, tak ty lidi to chtěli zaplatit ty věci, co tam ukradl. A všichni to chtěli na ráz.“* Dluhy se nepodařilo splatit I3, I5, I6 a byly pohledávkami přihlášenými do insolvenčního řízení. I3 uvedla: *„Pak jsem si vzali hypotéku a začali budovat svůj sen.“* U I5 byl problém v tom, že o svých dluzích nevěděla a dozvěděla se to, až když se znovu provdala. I5 uvedla: *„Den co den jsem ve schránce našla dopis se zeleným pruhem. Bylo mi jasné, že dluhy na telefonu, internetu a další měl na svědomí bývalý.“* Informaci o nesplaceném dluhu u I6 jsem zjistila z insolvenčního rejstříku. Z tohoto vyplývá, že polovina informantů dokázala v pořadí první dluh splatit.

Druhým zjištěním je, že dluhy, které vznikly jako druhé v pořadí, byly už ve větší míře problémové oproti dluhům vzniklým v prvním pořadí. Dluh se podařilo splatit pouze I1. I1 uvedla: „*Měli jsme televizi na splátky. Nikdy nebyl žádný problém. Všechno bylo zapláceno.*“ Dluh se nepodařilo splatit u I2, I3, I4, I5, I6 a byly pohledávkami přihlášenými do insolvenčního řízení. I2 peníze, které vydělal investicí do burzy, využil jiným způsobem než ke splacení půjčky a jedná se o pohledávku přihlášenou do insolvenčního řízení. I2 uvedl: „*Vy blbci, vy jste mě vykopli z firmy, tak já si ještě rychle od vás půjčím 100tisíc, dokud to jde. A celý jsem to šoupl do burzy a vydělal jsem na tom. A všechno šlo do dovolených, protože ta holka zažila první poslední.*“

U I3 též nedošlo ke splacení a též se jedná o pohledávku přihlášenou do insolvenčního řízení. I3 uvedla: „*Jenže došly peníze i z banky, kde jsme si na rekonstrukci vzali úvěr.*“ I4 uvedla: „*Aaaa pak se to překlenovala větší půjčkou, aby pokryla menší.*“ U I5 byl problém v tom, že o svých dluzích nevěděla a dozvěděla se to, až když se znovu provdala. I5 uvedla: „*Bylo mi jasné, že dluhy na telefonu, internetu a další měl na svědomí bývalý.*“ Informaci o nesplaceném dluhu u I6 jsem zjistila z insolvenčního rejstříku. Z tohoto vyplývá, že pouze I1 dokázala v pořadí druhý dluh splatit.

Třetím zjištěním je, že dluhy, které vznikaly následně v dalším pořadí, byly všechny pohledávkami přihlášenými do insolvenčního řízení.

Čtvrtým zjištěním je, že dluhy vznikaly u informantů I1, I2, I3, I4, I5 a I6 po založení vlastní rodiny. K tomuto zjištění jsem došla na základě sestavení časových os životů informantů, které jsou v anonymizované podobě uvedeny v přílohách C až H. Za rodinu považuji i dva lidi, kteří spolu žijí.

Mechanismus vzniku dluhů je založen:

- a) na vlastním rozhodnutí si vzít sám něco dluh,
-např. půjčka na televizi,
- b) na vlastním rozhodnutí, které je ovlivněno další osobou,
-např. dát podpis, půjčit doklady,
- c) na rozhodnutí společném s někým dalším vzít si něco na dluh,
-např. hypotéka,
- d) na vlastním rozhodnutí vzít si něco na dluh pro někoho dalšího,
-např. půjčky pro děti,

e) vyplývající ze zákona,

-např. dluh na pojistném, dluhy vzniklé ve společném jmění manželů.

Tabulka č. 3: Postupný vznik dluhů u informantů

	I1	I2	I3	I4	I5	I6
1.	novomanželská půjčka	půjčka na dovolenou a televizi	hypotéka	půjčka na dluhy manžela	dluh na telefonu	dluh na pojistném
2.	půjčka na televizi	půjčka na investice do akcií	půjčka na rekonstrukci	úvěr	dluh na internetu	úvěr
3.	hypotéka	půjčka	půjčka	úvěr	dluh na pojištění	úvěr
4.	úvěr na rekonstrukci	půjčka	dluh na dani z příjmu	nesplacená faktura za telefon	dluh na pojistném	půjčka
5.	úvěr	půjčka	úvěr	úvěr	půjčka	půjčka
6.	dluh u telefonního operátora	dluh na pojistném			pokuta	úvěr
7.	úvěr	půjčka			pokuta	půjčka
8.	dluh na pojištění	půjčka			pokuta	dluh na neuhrazeném daňovém dokladu
9.	úvěr	dluh na pojistném			pokuta	
10.	dluh na televizním vysílání	dluh na pojistném				
11.	dluh na plynu					
12.	dluh na pojištění					
13.	úvěr					
14.	dluh na veřejném zdravotním pojištění					

DVC 2. Zjistit společné znaky pro předlužené osoby a popsat význam těchto znaků pro vznik dluhů.

Pomocí tohoto cíle jsem se snažila zjistit společné znaky pro předlužené osoby a popsat význam těchto znaků pro vznik dluhů. Využila jsem výpovědi informantů. Pro lepší orientaci ve zjištěných společných znacích jsem sestavila tabulku kategorií, ze které jsem následně vytvořila odstavce s kategoriemi.

Kategorie č. 1 – nejvyšší dosažené vzdělání

Zjistila jsem, že I1, I4 mají základní vzdělání. I1 uvedla: „Na učňáku taky, ale díky těhotenství a porodu jsem nedodělala závěrečky. Ten konec, takže mám víceméně

papírově základní vzdělání. “ I4 uvedla: Jo, takže pro mě rozhodnutí mít rodinu, kterou nemůžu mít, anebo dodělat školu, která mě stejně nebavila, pač jsem dělala výroba vánočních ozdob. Mě to netáhlo. Mě táhla kadeřnice nebo dámská krejčová. Jenže tam jsem nemohla, protože máti řekla, že to stojí prachy. “ I3, I5 a I6 mají střední vzdělání s výučním listem. I3 uvedla: „ Vyučila jsem se obráběčem kovů a krátce po vyučení poznala prvního muže. “ I5 uvedla: „Při tom dodělávala učňák a chodila po brigádách. “ I6 uvedl: „Vyučil jsem se. “ I2 má střední vzdělání s maturitou. I2 uvedl: „No, a když jsem přiletěl, tak jsem měl jen diplom ze střední a žádný zkušenosti. “ Z tohoto zjištění vyplývá, že převážná část informantů má střední vzdělání s výučním listem, což může vypovídat o tom, že během studia nedostali více potřebných informací, které mohly předejít vzniku dluhů.

Kategorie č. 2 – škola

Zjistila jsem, že I1, I5 se doma neučili. I1 uvedla: „Na základní škole to bylo takový, že jsme neměli možnost po příchodu domu ze školy se učit, protože jsme měli hospodářství a museli jsme pomáhat. Školu jsem více méně zvládala jen z výkladu ve škole. “ I5 uvedla: „Průměrně. Doma jsem se neučila. “ I2 doma dělal úkoly. I2 uvedl: „Nejdřív práce potom zábava. Po večeři jsme museli umýt nádobí, že jo. A o víkendu vždycky v sobotu najížděly lidi, tak se převlíkly ty postele a uklízely se koupelny. Tak to bylo takový stejný každý každé týden pro nás. No to znamená, že přijdeš ze školy a uděláš si úkoly. A jdeš za mamkou, že jo. Večeře v 7 hodiny a už sklízíš nádobí a prostě jedeš. Každé týden to samý. “ I3 zvládala školu průměrně I3 uvedla: „Rodiče se rozvedli, než jsem začala chodit do školy. Tu jsem zvládala průměrně. “ I4 se ve škole dařilo špatně. I4 uvedla na otázku: Jak se Vám dařilo ve škole: „špatně. “ I6 ve škole neměl problémy. I6 uvedl: „Ve škole jsem neměl problémy. De facto jsem plnil všechno, co jsem musel v čas. Dařilo se mi průměrně. “ Z tohoto zjištění vyplývá, že ve škole nemuseli informanti získat všechny potřebné informace, které mohli mít vliv na vznik dluhů.

Kategorie č. 3 – brigády

Zjistila jsem, že I1, I2, I3, I4, I5 a I6 chodili na brigádu. I1 uvedla: „Ano, už jako děti od 15let celé prázdniny a pak víceméně každé prázdniny, než jsem měla syna. “ I2 uvedl: „Když jsem přišel ze školy, tak jsem hákoval za kasou, umejval jsem nádobí a mohl jsem bejt u tý kasy a předávat tu keš. Na to mi dala svolení. No takže ty prachy, co jsem vydělal první měsíc tak z toho jsme koupili placatou televizi už. No a nehladě

na to, tak jídlo a všechno jsem živil já, ty rodiče ze začátku. A ještě k tomu jsem chodil do té školy. To bylo hodně těžký. To se musím pochlubit, že by beze mě to první dva měsíce byli hodně těžký, no.“ I2 bylo v té době 15let. I3 uvedla: „Od 14 let jsem chodila na brambory.“ I4 uvedla: „ Já jsem začala chodit na brigádu od 15 let.“ I5 uvedla: „Už od 15 let jsem chodila po brigádách.“ I6 uvedl: „No, bylo mi 15let. Makal jsem v lese, kravíně a na žních.“ Toto zjištění vypovídá o tom, že informanti měli snahu si vydělat vlastní peníze od 15let. I3 chodila dokonce na brigády už id 14let. Měli tedy přístup k penězům, ale neuměli s nimi hospodařit, což vyplývá z kategorie č. 5.

Kategorie č. 4 – první výplata

Zjistila jsem, že I1, I4, I6 s první výplatou vůbec nehospodařili. I1 uvedla: „Musela jí doma odevzdat, dostala jsem do dvou tisíc z brigády a mně rodiče nic nenechali.“ I4 uvedla: „ Všechno co jsme dostali k narozenám, k Vánocům tak nám zabavila. Všechno nám sebrala. Tak jsem chodili na brigády, abychom měli svoje peníze. Pak nám začala zabavovat i ty vejplaty.“ I6 uvedl: „Dal jsem ji mamce.“ U I2, I5 padla první výplata na chod domácnosti. I2 uvedl: „No takže ty prachy, co jsem vydělal první měsíc tak z toho jsme koupili placatou televizi už. No a nehledě na to, tak jídlo a všechno jsem živil já, ty rodiče ze začátku.“ I5 uvedla: „Každá moje výplata padla na dceru a bydlení, tak i ta první.“ U I3 částečně hospodařila s první výplatou. I3 uvedla: „Část jsem dala rodičům na živobytí a koupila jsem si kalhoty. Co mi zbylo, dala jsem k tatínkovi a on mi dal z toho, když jsem potřebovala.“ Z toho zjištění vyplývá, že informanti se svou první celou výplatou nehospodařili. A žádný z informantů si část neodkládal, aby měl finanční rezervu. Toto zjištění může mít vliv na vznik dluhů.

Kategorie č. 5 – hospodaření s penězi

Zjistila jsem, že I1, I2, I3, I4, I5 a I6 neučil nikdo v rodině hospodařit s penězi. I1 uvedla: „Jakoby nás to ani nikdo neučil.“ I2 uvedl: „Mamka podle mě nedokázala držet peníze. A dneska vidím, že nedokáže ani dnes. A mám to i sám po ní, že když ten peníz mám a jedno kolik ho mám, tak ho máš a pustíš ho. Mamka je taková, že si nedokáže peníze držet.“ I3 uvedla: „Nikdo mě hospodařit s penězi neučil. Doma držel táta bank a dával mamce peníze, kolik potřebovala. Nikdy se kvůli tomu nehádali. Tatínek do obchodů nikdy nechodil.“ I4 uvedla: „Máma nás neučila šetřit. Když něco dostal, tak se to snažil honem utratit, aby mu to zase nesebrala.“ I5 uvedla: „Ne,

nikdy.“ I6 uvedl: *„De facto nikdo.“* Vzhledem k tomu, že informanty nikdo neučil v rodině hospodařit s penězi, může to mít vliv na vznik dluhů.

Kategorie č. 6 – kapesné

Zjistila jsem, že I1, I2, I3, I4, I5 a I6 nedostávali kapesné. I1 uvedla: *„Nikdy jsme nedostávali kapesný, naši na to neměli prostě.“* I2 uvedl: *„Kapesný bylo spíš formou toho, že když jsme umyli nádobí, tak jsem za to dostali třeba lupen na lyže a díky tomu byly zařízený výlety. Ale formou peněz to nebylo, abychom měli peníze v ruce.“* I3 uvedla: *„Nikdy.“* I4 uvedla: *„Ne.“* I5 uvedla: *„kapesné jsem nedostávala.“* I6 uvedl: *„Kapesné jsem nedostávala. Nebyly na to peníze.“* Díky kapesnému učí rodiče také své děti hospodařit s financemi. Absence kapesného mohla mít vliv na vznik dluhu.

DVC 3. Zjistit proč se zadlužení a předlužení lidé rozhodli pro insolventi.

Pomocí tohoto cíle jsem se snažila zjistit proč se zadlužení a předlužení lidé rozhodli pro insolventi. Využila jsem výpovědi informantů.

I1 uvedla: *„No a pak jsem si začala zjišťovat po návratu co a jak. Jakoby jsem hledala pomoc, kdo by mně poradil. Neměla jsem peníze. Nechci se celý život prostě schovávat.“* I2 uvedl: *„Já to beru, že to přijde samo. To já jsem si myslel, že budu platit jen těch 30 %, ale pak se přišlo na to, že mám dostatek financí a, že mi to vychází, že budu platit 100 %.“* I3 uvedla: *„Ten odhadl domek na téměř stejnou cenu, jako jsme domek koupili. Museli jsme s tím ale souhlasit, abychom zaplatili nějaké exekuce a hypotéku. Jejich vyřízení trvalo také dlouho, až jsme se dočkali. Vzhledem k tomu, že jsme ale nesplatili všechno, šli jsme do insolvence.“* I4 uvedla: *„Takže když jsem si to doma spočítala. Tak jsem si řekla, proč já mám bankám platit Xtisíc, když já jim můžu platit v té insolventi pouze Ytisíc. A tam se zrodil ten nápad. Ještě se stalo to neštěstí, že manžel šel do invalidního důchodu. Takže, kdybych do toho nešli kvůli vyčůranosti, tak by jsem do toho museli stejně jít, protože vlastně spadnul s příjama o 80 %.“* I5 uvedla: *„Po svatbě se to na mě začalo valit, samá exekuce. Já věděla akorát o dluhu na pojištění a o pokutách. Ptala jsem se právníka, co s tím můžu dělat a ten mi řekl, že svým způsobem nic, že všude je moje rodné číslo a podobný informace.“* I6 uvedl: *„No co na to mám říct. Musel jsem se rozhodnout ze dne na den. Buď jestli bude doma nebo v ústavě. No a zůstal jsem doma a neměl jsem příjem a de facto za mě platil stát jen zdravotní a sociální pojištění. Pak už nebyly úspory*

a splatil jsem z toho ještě no a pak už nebylo kde brát. Sehnal jsem poradce a ten řekl, ať vyhlásíme bankrot, že to bude nejjednodušší.“

Zadlužení lidé se rozhodují pro insolvenční řízení z důvodů:

a) nemohou dostát svým finančním závazkům díky nečekané sociální události v rodině,

-např. invalidita,

b) chtějí dostát svým finančním závazkům (chtějí začít nový život),

-např. chtějí zaplatit dluh, který si vzal manžel/ka v době trvání manželství,

c) chtějí zaplatit méně, než kolik dluží,

-např. jdou do insolvenční řízení s tím, že zaplatí pouze 30 %.

Další zjištění, která se vztahují k tématu práce.

Z informantů jsem cítila, že vyprávění jejich životního příběhu od dětství až po současnost pro ně není vůbec jednoduché, což mi bylo i potvrzeno. I3 uvedla: *„Nemluví se mi o mém životě moc dobře.“* I4 uvedla: *„No víte, ono je to zrovna takový téma, o kterém nerada mluvím.“* I5 uvedla: *„Ráda pomohu, ale nemluví se mi o svém životě dobře ani s anonymitou.“* Také mi přišlo, že se jim i do jisté míry ulevilo, když dovyprávěli svůj životní příběh. Jsem velice potěšena tím, že se mi dokázali informanti otevřít a že jsem si získala jejich důvěru.

Zajímavým zjištěním je, že o insolvenční řízení se informanti I1, I2, I4, I5 a I6 dozvěděli pomocí známých a kamarádů. I1 uvedla: *„No a když prostě jsem se nebála, tak jsem si přes kamarádku našla toho maníka, kterej přijel domu se sepsal mi insolvenční řízení.“* I2 uvedl: *„Mně to poradila kamarádka.“* I4 uvedla: *„No až se naskytl se to, že mám hodně známých, co v té insolvenční řízení byli.“* I5 uvedla: *„Tak jsem se svěřila kamarádce, která mi poradila insolvenční řízení.“* I6 uvedl: *„Od známého, co v ní de facto je.“* I3 se dozvěděla o insolvenční řízení pomocí jiného zdroje. I3 uvedla: *„Někde na novinkách jsem viděla inzerát.“* Toto zjištění vypovídá o tom, že si lidé mezi sebou předávají informace a svěřují se svými problémy kamarádům a známým.

Dalším zjištěním je, že informanti I1, I3, I4, I5 a I6 cítili při vstupu do insolvenčního řízení úlevu. I1 uvedla: *„Jako samotný insolvenční řízení už na mě mělo vliv takovej, že jsem cejtila úlevu.“* I3 uvedla: *„Ulevilo se nám. Sáhli jsme si až na dno. Spíš až pod dno.“* I4 uvedla: *„Tak úlevu. Ted' se chci s manželem nechat rozvést.“* I5 uvedla: *„Každopádně úlevu.“* I6 uvedl: *„Ulevilo se mi, nejezdě ke mně exekutoři a žádný*

vymahači. De facto mám svatej klid. Nemusím se stresovat.“ I2 vidí spíše insolvenční řízení jako určité omezení v osobním životě. I2 uvedl: „*Ted' než to zaplatím to jsou tři roky. To mi bude 35let a to co ted'. Řešíme s tou mladou, že ona má už biologický hodiny a, že by chtěla to děcko. A já vím, že nedostanu tu hypotéku.*“ Z tohoto zjištění vyplývá, že insolvenční řízení má vliv i na psychickou stránku člověka.

Z výpovědi informantů vyplývá, že mají společné psychologické aspekty. Informanty mohly ovlivnit vnitřní a vnější faktory např. výchova, rodina, tak celé jejich dětství, kdy se utvářela jejich osobnost. Bohužel nemám psychologické vzdělání, abych se mohla těmito společnými znaky do hloubky zabývat, i když mě to velice zajímá.

3.1 Shrnutí výzkumné části

Hlavním cílem práce je zjistit u osob zadlužených a předlužených příčiny, které vedou ke vzniku dluhů, a jejich následnému řešení v insolvenčním řízení v Královéhradeckém kraji. Tento cíl jsem rozpracovala do dílčích cílů, kterých bylo dosaženo pomocí narativního rozhovoru, doplňujícího rozhovoru a studia dokumentů z insolvenčního rejstříku.

Dílčím výzkumným cílem 1 bylo zjistit mechanismus vzniku dluhů u zadlužených a předlužených lidí. Na základě sestavení tabulky postupného vzniku dluhů jsem zjistila, že první dluh se podařilo splatit polovině informantů. V pořadí druhý dluh u informantů dokázala splatit pouze I1. V pořadí další dluhy se nepodařilo u všech informantů splatit a byly pohledávkami přihlášenými do insolvenčního řízení. Dluhy u pěti informantů vznikly až po založení rodiny, což vypovídá o větším finančním zatížení spojené s rodinou. Na základě všech zjištěných informací jsem sestavila mechanismus vzniku dluhů, který je založen na vlastním rozhodnutí si vzít sám něco, na vlastním rozhodnutí, které je ovlivněno další osobou, na rozhodnutí společném s někým dalším vzít si něco na dluh, na vlastním rozhodnutí vzít si něco na dluh pro někoho dalšího a vyplývající ze zákona.

Dílčím výzkumným cílem 2 bylo zjistit společné znaky pro předlužené osoby a popsat význam těchto znaků pro vznik dluhů. Ze společných znaků jsem si sestavila tabulku kategorií, ze které jsem následně vytvořila odstavce s kategoriemi. Kategorie se týkají nejvyššího dosaženého vzdělání, školy, brigády, první výplaty, hospodaření s penězi a kapesného. Na základě toho jsem zjistila, že informantů mohou chybět informace, které mají za následek vznik dluhů. Informanti chodili na brigády, takže přístup

k penězům měli, ale neuměli s nimi hospodařit. S celou první výplatou informant sami nehospodařili. V rodině je nikdo neučil hospodařit s financemi a kapesné nedostávali.

Dílním výzkumným cílem 3 bylo zjistit proč se zadlužení a předlužení lidé rozhodli pro insolventci. Na základě výpovědí informantů jsem zjistila důvody vstupu do insolvence: nemohou dostát svým finančním závazkům díky nečekané sociální události, chtějí dostát svým finančním závazkům (chtějí začít nový život), chtějí zaplatit méně, než kolik dluží.

Mimo to jsem zjistila další zajímavé informace, které se vztahují k tématu práce. Pro informanty nebylo jednoduché vyprávět svůj životní příběh. Dále jsem zjistila, že si lidé mezi sebou předávají informace a, že insolvenční řízení není pouze finančním odlehčením pro zadluženého a předluženého člověka, ale má vliv i na psychickou stránku člověka v podobě úlevy. Informanti mají společné psychologické aspekty, u kterých bohužel sama nedokáži zhodnotit význam pro vznik dluhů.

Závěr a diskuse

Hlavním cílem práce je zjistit u osob zadlužených a předlužených příčiny, které vedou ke vzniku dluhů, a jejich následnému řešení v insolvenčním řízení v Královéhradeckém kraji. První příčinu vnímám v nedostatku získaných informací, které mohou mít vliv na vznik dluhů. Druhou příčinu vnímám v tom, že informanty nikdo v rodině neučil hospodařit s financemi. Nedostávali kapesné, díky kterému by se mohli naučit hospodařit s financemi a ve většině případů informanti s první celou výplatou nehospodařili. Peníze si vydělali od 14 a 15let na brigádě, ale hospodařit s nimi neuměli. Toto zjištění vnímám za teoretický přínos práce. Na základě tohoto zjištění jsem vytvořila výstup práce, který vnímám jako praktický přínos práce.

Výzkumná strategie se osvědčila v získání detailních a zajímavých informací ze životů informantů od dětství až po současnost.

Omezení vnímám v tom, že jsem nemohla zpracovat psychologické aspekty, které mohou mít vliv na vznik dluhů, protože k tomu nemám příslušné vzdělání. Ovšem je to námět pro další výzkum.

Na základě získaných informací z provedeného výzkumu navrhuji tato preventivní opatření proti předlužování a zadlužování:

1) Schůzky anonymních dlužníků.

Prvním preventivním návrhem je zavedení schůzek anonymních dlužníků (svépomocné skupiny). Kde by probíhali skupinové terapie. Později s možností individuální terapie. Cílovou skupinou by byli dlužníci, kteří se chtějí rozvíjet pomocí získání nových informací a praktických dovedností. Což by mohlo být přínosné jak z pohledu primární prevence pro děti dlužníků, tak sekundární prevenci pro samotné dlužníky. Vzhledem ke zjištění, že si dlužníci mezi sebou informace předávají si myslím, že informace o svépomocné skupině by se s velkou pravděpodobností dostali ke většině dlužníků. V rámci schůzek anonymních dlužníků by mohla probíhat:

- a) arteterapie,
- b) povídání si o dluzích a o svém životě,
- c) řešení, jak se v určité životní situaci zachovat,
- d) předávání informací,
- e) řešení modelových případů, které v životě mohou nastat (návky),
- f) učení hospodařit s financemi.

Cílem je vytvořit místo, kde si mohou dlužníci anonymně a v klidu sdělit navzájem své problémy a společně se sociálním pracovníkem hledat vhodná řešení. Dále zde mohou být školení ke kompetencím. Inspirovala jsem se preventivním opatřením u zahraničního autora Garretta Suttona, který toto preventivní opatření nastínil ve své knize.

2) Schůzky anonymních ne/dlužníků.

Druhým preventivním návrhem proti předlužování a zadlužování je zavedení svépomocné skupiny společně pro lidi nezádlužené a dlužníky. Přínos v rámci této svépomocné skupiny vidím v primární prevenci pro nezádlužené lidi, děti dlužníků a v sekundární prevenci pro dlužníky. Kde se mohou nezádlužení a zadlužení lidé sdílet své zkušenosti a navzájem se od sebe učit. Vzhledem k rozšíření svépomocné skupiny o nezádlužené lidi může být tato skupina obohacena o názory nezádlužených lidí. Dále se mohou nezádlužení lidé poučit z chyb dlužníků. Tyto schůzky by byly vhodné i pro lidi, kteří prošli úspěšně insolvenčním řízením a byli osvobozeni od zbytků dluhů.

3) Tábor pro dlužníky a jejich děti

Třetím návrhem preventivního opatření je zavedení táborů pro dlužníky a jejich děti. S tím, že by tam byl společný program jak pro děti, tak pro rodiče. Vzhledem k tomu, že finanční gramotnost je jako předmět zavedena na základních a středních školách, což vnímám jako pozitivní preventivní opatření. Ovšem myslím si, že pouze pár hodin ve škole není postačující, když rodiče děti neučí hospodařit s financemi.

Ke všem třem návrhům preventivních opatření proti předlužování a zadlužování by bylo dobré vytvořit pilotní studii, předvýzkum a následně vypracovat projekt.

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Transformační tabulka s. 29

Tabulka č. 2: Informanti s. 30

Tabulka č. 3: Postupný vznik dluhů u informantů s. 36

Seznam použitých zdrojů

ADAM, J. H. *Anglicko-český ekonomický slovník s výkladem, výslovností a českým rejstříkem*. Vyd. 2. Voznice: Leda, 2000. ISBN 80-85927-70-5.

BRABEC, Jiří. *Finanční gramotnost srozumitelně a bez překážek*. 4. vydání. Ilustroval ŠKODA Filip. Plzeň: ABC finančního vzdělávání, 2016. ISBN 978-80-905057-1-1.

GRAEBER, David. *Dluh: prvních 5000 let*. 1. vyd. Brno: BizBooks, 2012, 416 s. ISBN 978-80-265-0044-5.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HINDLS, Richard; HRONOVÁ Stanislava; HOLMAN Robert. *Ekonomický slovník*. Praha: C.H. Beck, 2003. Beckovy odborné slovníky. ISBN 80-7179-819-3.

HUBÁLEK, Michal; KŘÍSTEK Adam; ZAMBOJ Ladislav. *Manuál pro sociální pracovníky v oblasti insolvence*. Praha: Poradna pro občanství, občanská a lidská práva, 2011. ISBN 978-80-254-9535-3.

HŮLOVÁ, Kateřina. Člověk v tísní realizuje terénní sociální práci jako účinnou variantu dluhového poradenství. *Sociální práce/Sociálna práca: sociální práce se zadluženými*. 2009, roč. 9, č. 2, s. 10-11. ISSN: 1213-6204.

JANDA, Josef. *Jak žít šťastně na dluh*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013, 176 s. Finance pro každého. ISBN 978-80-247-4833-7.

KALVODA, Hynek. Občanské poradny chtějí poskytovat komplexní a vysoce odborné dluhové poradenství. *Sociální práce/Sociálna práca: sociální práce se zadluženými*. 2009, roč. 9, č. 2, s. 1, s. 5-6. ISSN: 1213-6204.

KEBZA, Vladimír. *Psychosociální determinanty zdraví*. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1307-5.

KENNERLEY, Helen. *Jak zvládat úzkostné stavy: příručka pro klinickou praxi: [psychologické metody a praktický nácvik]*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-266-1.

KRÁLOVÁ, Lenka. *Krotitelé dluhů: průvodce vaším rodinným rozpočtem*. Vyd. 1. Praha: Plot, 2009, 167 s. ISBN 978-80-7428-017-7.

KRUŠINSKÁ, Kristýna. *Dluhové poradenství- na hranici mezi právem a sociální prací*. In: JANEBOVÁ, Radka, ed. *Spolupráce v sociální práci: Cooperation in social work: sborník z konference IX. Hradecké dny sociální práce: Hradec Králové, 21. až 22. září 2012*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013, s. 222-227, ISBN 978-80-7435-259-1.

KRUŠINSKÁ Kristýna. *Stát a prevence předlužování. Sociální práce/Sociálna práca: současná politika státu a sociální práce*. 2012, roč. 12, č. 3, s. 24-26. ISSN: 1213-6204.

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Jak zvládat stres*. Praha: Grada, 1994. Pro vaše zdraví. ISBN 80-7169-121-6.

MARŠÍKOVÁ, Jolana. *Insolvenční řízení z pohledu dlužníka a věřitele: příručka zejména pro neprávnický*. 3. Aktualizov. Vydání. Praha: Linde 2014. 449s. ISBN 978-80-7435-259-1.

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 2.vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-502-8.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2.vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.

MATOUŠEK, Oldřich; KODYMOVÁ, Pavla; KOLÁČKOVÁ, Jana, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.

MATOUŠEK, Oldřich. a kolektiv. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-331-4.

MAUSS, Marcel. *Esej o daru, podobě a důvodech směny v archaických společnostech*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Klas (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-77-X.

NAVRÁTIL, Pavel. Terapeutický přístup. In: MATOUŠEK, Oldřich; KŘIŠŤAN, Alois, ed. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, s. 102. ISBN 978-80-262-0366-7.

NOVÁKOVÁ, Vladimíra; SOBOTKA Věroslav ed. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 2., aktualiz. vyd. Praha: COFET, 2011. ISBN 978-80-904396-1-0.

ONDŘEJ, Jan. a kolektiv. *Spotřebitelské smlouvy a ochrana spotřebitele: ekonomické, právní a sociální aspekty*. Praha: C.H. Beck, c2013. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-446-9.

PRAŠKO, Ján. *Co je to deprese a jak se léčí?: příručka pro nemocné*. Praha: Psychiatrické centrum, 1997. ISBN 80-85121-17-4.

SCHAVEL, Milan; DREXLEROVÁ Barbora; LEKÁROVÁ Lucia. Zadlženost' a psycho-sociálna pomoc rodinám so sociálno-ekonomickými problémami. *Sociální práce/Sociálna práca: sociální práce se zadluženými*. 2009, roč. 9, č. 2, s. 69-72. ISSN: 1213-6204.

SUTTON, Garrett. *Jak se zbavit dluhů: místo dluhů získáte dobrý kredit*. Hodkovičky [Praha]: Pragma, 2010, 237 s. Poradci bohatého táty. ISBN 978-80-7349-129-1.

ŠMEJKAL, David. Žít zcela bez dluhů se jistě dá i v dnešní moderní společnosti, tvrdí ředitel poradny. *Sociální práce/Sociálna práca: sociální práce se zadluženými*. 2009, roč. 9, č. 2, s. 14-16. ISSN: 1213-6204.

ŠMEJKAL David; HŮLOVÁ Kateřina; KOTÁB Ondřej; PAVLŮ, Kateřina. Sedmero dluhového poradenství. *Sociální práce/Sociálna práca: sociální práce se zadluženými*. 2009, roč. 9, č. 2, s. 137. ISSN: 1213-6204.

TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-680-3.7

VLČEK, Josef. *Výkladový lexikon pojmů tržní ekonomiky*. Praha: Victoria Publishing, 1992. ISBN 80-85605-26-0.

VRBKOVÁ, Lucie. *Už nikdy dlužníkem: Pro všechny, kteří si půjčili, půjčují a hodlají si půjčit peníze*. Praha: COFET 2009, ISBN 978-80-904396-0-3.

WEBSTER, Merriam. *Merriam-Webster's dictionary of law*. Springfield, Mass.: Merriam-Webster, 1996. ISBN 0877796041.

Právní normy

Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

Internetové zdroje

BUCCI, Steve. *Top 10 causes of debt*. In: bankrate.com [online]. 20.6.2012 [cit. 2016-10-18]. Dostupné z: <http://www.bankrate.com/finance/debt/top-10-causes-of-debt-1.aspx>

CUSSEN, P. Mark. *Top 5 Reasons Why People Go Bankrupt*. In: investopedia.com [online]. 19.3. 2010 [cit. 2016-10-18]. Dostupné z: <http://www.investopedia.com/financial-edge/0310/top-5-reasons-people-go-bankrupt.aspx>

Dluhová problematika: Informační brožura [online]. Plzeň: Občanská poradna, c2007. ISBN 978-80-86961-28-6 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/uploads/file/1364590041Dluhov%C3%A1%20problematika.pdf>

HRDINKOVÁ, Tereza; MATI, Petr. *Metodika dluhového poradenství* [online]. Bílina: Člověk v tísní, 2013. ISBN 978-80-87456-40-8 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/uploads/file/1379086541Dluhov%C3%A1%20metodika%20mail.pdf>.

Přílohy

- Příloha A: Narativní rozhovor
- Příloha B: Přepis rozhovoru s informantem I1
- Příloha C: Časová osa života informanta I1
- Příloha D: Časová osa života informanta I2
- Příloha E: Časová osa života informanta I3
- Příloha F: Časová osa života informanta I4
- Příloha G: Časová osa života informanta I5
- Příloha H: Časová osa života informanta I6

Narativní rozhovor

„Dobrý den, jmenuji se Kristýna Dubová a chtěla bych Vám říci něco o tom, proč jsme se tu dnes sešli. Píši bakalářskou práci na téma Předluženost a zadluženost z pohledu sociálního pracovníka. Součástí této práce je provedení výzkumu, který se snaží zjistit příčiny, které vedou ke vniku dluhů, a jejich následnému řešení v insolvenčním řízení v Královéhradeckém kraji. Vše je anonymní. Rozhovor bude trvat přibližně hodinu. Rozhovor bych si s Vaším dovolením nahrála, abych ho mohla poté lépe zanalyzovat. Chtěla bych Vás poprosit, abyste mi vyprávěl(a) Váš životní příběh od dětství vše, co se Vám přihodilo až do teď. Nemusíte nikam spěchat, detaily jsou pro mě velice důležité. Případně se Vás na něco doptám. Kdyby Vám bylo něco nejasné, ráda Vám to vysvětlím.“

Doplňující tazatelské otázky:

1. Jak vznikaly postupně vaše dluhy? Povězte mi o tom.
2. Jak Váš život ovlivnily dluhy?
3. Co Vás přimělo podepsat půjčku?
4. Vzal(a) jste si hned první půjčku nebo jste dělal(a) srovnání půjček?
5. Co jste udělal(a) s první výplatou?
6. Musel(a) jste se někdy o někoho starat?
7. Kdy a při jakých příležitostech jste dostal(a) peníze?
8. Dostával(a) jste kapesné?
9. Jak se Vám dařilo ve škole?
10. Chodil(a) jste na brigády?
11. Jaké jste měl(a) povinnosti v rodině a jak jste je plnil(a)?
12. Jaké jste měl(a) povinnosti mimo rodinu a jak jste je plnil(a)?
13. Nejste přeučení levák?
14. Kolik let je v současné době vašim dlouhodobým partnerům?
15. Kdo Vás vychovával?
16. Jaké vztahy máte v rodině?
17. Kdy a za jakých okolností jste se rozhodl(a) pro řešení vaší situace pomocí insolvence?
18. Jaký sociální dopad pro vás mělo insolvenční řízení?
19. Jaký ekonomický dopad pro vás mělo insolvenční řízení?
20. Jaký psychický dopad pro vás mělo insolvenční řízení?

Přepis rozhovoru s informantem I1

„Dobrý den, jmenuji se Kristýna Dubová a chtěla bych Vám říci něco o tom, proč jsme se tu dnes sešli. Píší bakalářskou práci na téma Předluženost a zadluženost z pohledu sociálního pracovníka. Součástí této práce je provedení výzkumu, který se snaží zjistit příčiny, které vedou ke vzniku dluhů, a jejich následnému řešení v insolvenčním řízení v Královéhradeckém kraji. Vše je anonymní. Rozhovor bude trvat přibližně hodinu. Rozhovor bych si s Vaším dovolením nahrála, abych ho mohla poté lépe zanalyzovat. Chtěla bych Vás poprosit, abyste mi vyprávěl(a) Váš životní příběh od dětství vše, co se Vám přihodilo až do teď. Nemusíte nikam spěchat, detaily jsou pro mě velice důležité. Případně se Vás na něco doptám. Kdyby Vám bylo něco nejasné, ráda Vám to vysvětlím.“

„No narodila jsem se ve městě, které má přes 30 tisíc obyvatel. Jsem z pěti dětí. Já jsem byla čtvrtá v pořadí. Byli dva kluci, když pak pracovali po vyučení, tak jsem my holky pomáhaly. Jak s hospodářstvím, tak kolem domu a hodně pomáhat, jako by i v domácnosti. Ty starší jsme vychovávali ty mladší. Jeden se staral o druhýho. Když víceméně nás k tomu vedli rodiče. Rodiče nám to nastavili, když přišli domu, tak to mělo být hotovo. No jako děti jsme lajdačili s tím, že jsem třeba nejdřív dali takovej veget. A až když se blížila doba, kdy se měli vrátit rodiče, tak jsme začali makat. Protože pak nás táta trestal. No trestal. Dostali jsme buď zaracha, i když jsme moc osobního volna neměli. Nesměli jsme se dívat na televizi. Maminka byla zdravotní sestra, táta byl horník. Víceméně jsme byli dělnická rodina. Převážně jsme žili na vesnici. No a jinak jsem chodila na základní školu ve městě, které má přes 30 tisíc obyvatel. Zbytek jsem dochodila už tady. Ze začátku tady táta nebyl, protože měl výpovědní lhůtu, tak dojížděl jen občas. Takže to bylo takový. Měli jsme s táty lufta a velkej respekt. Tady jsem dochodila základní školu aaa. Pak jsem více méně jsem vychodila 9 základních tříd. Museli jsme odvádět takové výsledky, abychom prošli. Naše rodina nikdy nebyla nadaná na učení nebo na vysoký školy. Ale jako, nesměli jsme dělat ostudu. Chodili jsme do svazů a k hasičům. Nejdřív muselo být hotovo doma a kolem baráku. A byli jsme samostatní. Museli jsme sami vařit, prát, uklízet už od mládí. Většinu věcí jsme si doma vypěstovali. Nehledě na to, že já jsem od malička narodila. Já jsem měla ve 3 letech těžkej úraz hlavy. Spadla jsem z prvního patra do přízemí. A aa a ležela jsem půl roku ve městě, které má nad 1 milion obyvatel v nemocnici. Do 15let jsem byla vedena jako epileptik se záchvatama. Táta jednu dobu trochu víc nasával. U nás kouřil jen táta a brácha. Prostě ta rodina musela fungovat. Po 15letech jsem šla se učit na švadlenu. Pak to jsem víceméně kvůli těhotenství nedokončila.

A dělala jsem si druhý výuční list na čišníka na servírku. Rekvalifikaci. No a více méně jsem měla už od 17let první dítě. Synovi byl měsíc, když mně bylo 18let, no. Na základní škole to bylo takový, že jsme neměli možnost po příchodu domu ze školy se učit, protože jsme měli hospodářství a museli jsme pomáhat. Aaa bylo to prostě skoro v každým baráku v obci. Školu jsem více méně zvládala jen z výkladu ve škole. A na účnaku taky, ale díky těhotenství a porodu jsem nedodělala závěrečky. Ten konec, takže mám víceméně papírově základní vzdělání. Já jsem měla příjem cca. 19tis., ale manžel měl jen jedno oko a byl v invalidním důchodu. Já měla jsem další práce k tomu, abychom to utáhli. Žádná sranda. Po mateřský jsem šla víceméně pracovat. Nastoupila jsem už, když synovi byl jeden rok. V roce a půl měl zápal plic a do 5let měl zákaz do kolektivu. Takže víceméně syn byl doma a my s mámou jsme se střídaly. Chodila jsem brigádně jakoby pracovat. Neměla jsem trvalej poměr, abych přispívala rodičům na domácnost. Protože v té době tak chodilo. Nebej našich, tak nevím jak bych to udělala. S tátou od syna jsem nemohla být. On mě připravil o poctivost a já k němu nic necítila. Nechtěla jsem s ním bejt, měla jsem mu za zlý, že to udělal schválně. On byl z obce a rozkřiklo se, že se tam nastěhuje rodina s holkama. No, jednou mě máma vzala poprvé do vinárny, voči jsem měla každý jinam. Já jsem měla jasno, že v 18letech chci vypadnout z týchletý republiky z takovýdlehého života. Neměla jsem žádné dětství a nikam nás naši nepouštěli prostě. Tak se svou spolužačkou s devítky jsme chtěly vypadnout do zahraničí. Už

*jsme to měly dojednaný všechno. A daly jsme si závazky: dodělat si učnák, pak udělat si řidičák a přijít o poctivost v Čechách. A slíbily jsme si, že to uděláme. Obě jsme přišly o poctivost, řidičák jsem měla ve 25 letech a školu jsem si neudělala. Takže dětství v prdeli. Já to nedávám za vinu našim ani náhodou. Všechno jsme dokázaly. Táta syna si prostřelil hlavu, když synovi bylo 8 měsíců. No on přišel s tím, že nejdřív zastřelí mě a pak sebe. Protože já jsem otěhotněla a bydlela jsem u našich s tím, že sním, nechci nic mít. On měl konička, že měl u sebe na černo zbraně. No já jsem ho znala jen z vesnice. A kluci se hádali o holky. On znal naše plány, že chceme jít pryč. Jinak syn mu je strašně podobnej, celej táta. Bála jsem se, že když to dám pryč, že budu mít problémy a nebudu mít už nikdy děti. Byla jsem na pokraji třetího měsíce, když jsem na to přišla. Šlo to dát ještě pryč a táta mi řekl: holka, jestli chceš tak si to nech, my ti s mámou pomůžeme. Ale žádněj med jsem doma neměla. Víceméně on nevěděl, že jsem těhotná. Máma ho pak někde vyhledala a řekla mu to a on začal za mnou dolejšat. Já jsem mu řekla, že ho nechci. Což máma viděla jako velkou ostudu, že budu svobodná máma blabla něco. Táta ho vyhodil, ať mám klid. On si dělal na mě nároky. Nechtěla jsem žít s pocitem, že jsem to dítě dala zabít. A on pak jednou přišel, když chlastal s klukama v hospodě. Zazvonil u nás pod oknem. Jsem si říkala, kterej blbec to zvoní, protože syn mi spal. A ted jsem šla ke dveřím a řekla jsem mu, ať jde pod okno. Bylo to v listopadu, já jsem otevřela okno a vyklonila jsem se. A říkala jsem mu: co chceš, co potřebuje. No a jsem najednou slyšela kkkkkkkk (cvaknutí zbraně). Znala jsem ten zvuk, protože jsme chodili střílet do lesa. Tak jsem ihned uskočila a zavřela okno. A říkám: tak už vím, proč jsi přišel. Ty jsi mi přišel dát včeličku vid'. A on mi řekl, (tichým hlasem), že se k němu musím vrátit. A najednou Prásss. Čím vším jsem si musela projít, to si nikdo nedokáže představit. Jak se mnou zacházela kriminálka atd. Okamžitě jsem mu šla poskytnout první pomoc. Měl prostřelenou hlavu. Všude mu stříkala krev z hlavy. Tak máma šla do vesnice zavolat sanitu a policajty. A já mu hodila mokrou plinu na hlavu. Dovezli ho rychle do obce nad 12.000 obyvatel. A tam ho zachránili. Ostuda v 17dítě a ještě, že se kvůli mně zastřelil. Psychicky jsem byla na dně. A tím skončil můj život. Pak zůstal slepej, ale vůbec si nic nenarušil. Nebyl to dobrej začátek do života. Táta nás furt řezal. Táta vstal a už muselo být všechno hotový a uklizeno. Nanošené dříví, nakrmená zvířata. Ještě ve škole to synovi předhazovali, že se mu táta zastřelil. Když jsem byla u našich s dítětem, tak jsem jim musela peníze dávat do koruny. „**Kdo Vás vychovával?**“ „Bydleli jsme u máminý maminky, která nás více méně hlídala, když naši byli v práci. Moje máma s tátou měli taneční školu, takže babička hodně pomáhala s výchovou. A mě přímo hodně vychovávala babička. Díky ní umím spoustu manuální práce. Musela jsem fungovat, protože to byla taková doba. Máma byla z pobožný rodiny a navíc vše vracela a opakovala. Takže u každého jídla daného na stůl jsme se museli modlit. Každý večer jsem se musela modlit. Táta řešil jen věci, až když mu máma žalovala nebo byl nějakej malér.“ „**Musela jste se někdy o někoho starat?**“ „O mladší sestru, zvířata a mimo to i o babičku a její maminku do poslední chvíle a o dědu. A ty byli více méně schopný, ale museli jsme se o ně starat. Pak byl syn. Hned s prvním klukem na poprvé jsem zůstala těhotná, takže dítě jsem si nechala. Šílená ostuda pro rodinu, ale v té době to nebylo tak běžný. Ale prostě jsem se starala o syna. Se synem jsem bydlela jakoby svobodná u našich. No a tak zase starost o jakoby než jsem se pak vdala, tak jsem se starala o rodiče a prarodiče. Pak o syna, holku a syna od malinka o mého manžela.“ „**Kapesné jste dostávala?**“ „Nikdy jsme nedostávali kapesný, naši na to neměli prostě.“ „**Chodila jste na brigády?**“ „Ano, už jako děti od 15let, celé prázdniny a pak víceméně každé prázdniny, než jsem měla syna. Peníze jsme museli do koruny odevzdávat domu. Nemohli jsme snima hospodařit, protože to bylo prostě těžký. Jakoby nás to ani nikdo neučil. Brigádně jsem pracovala v kravíně.“ „**Jaké vztahy máte v rodině?**“ „Jako děti jsme při sobě drželi vůbec a byli jsme vedení od malinka k čestnosti i od babičky. Hlavně bohužel i k té duchovní stránce, ale vtahy jsme měli vždycky dobrý. Vždycky jsme šli, pomoc někomu dalšímu.“ „**Při jakých příležitostech jste dostávala peníze?**“ „Tak já jsem dostávala peníze za odměnu, že jsem bráchovi vyčehlila košili nebo vyčistila boty a pak až když jsem začala vydělávat.“ „**Jak vznikaly vaše dluhy?**“ „Kdysi jsem měla půjčku, když ještě existovaly novomanželské půjčky. Řádně jsme ji doplatili a nikdy nebyl problém. Měli jsme televizi na splátky, nikdy nebyl žádněj problém s prvním mužem. Všechno bylo zapláceno. Víceméně moje dluhy začlo, když jsem ve druhém manželství začla mít jakoby problémy. Když to manželství přestalo fungovat. Tak*

manžel si našel přítelkyni a nebyli jsme papírově rozvedeni. Myslela jsem si, že by se to ještě mohlo dát nějak dokupy. Protože jsme měli hypotéku, půjčku na opravu. No, a víceméně já mu dávala peníze a on to neplatil. Neměli jsme sepsaný žádný papír, že jsme majetkově vyrovnaní ani jsme si nesepsali papír, že máme tyto závazky. Kdybychom si alespoň sepsali, že máme hypotéku a tuhle půjčku a nic jiného, tak toto by mě možná zachránilo, říkala soudkyně tenkrát. No, tak to takhle zašlo, no. Pak vlastně, vlastně. Jsem se odstěhovala a poté jsem odlítala do států. A pak víceméně začaly chodit na trvalé bydliště nějaké upomínky, kde já jsem se už dávno nezdržovala. No a po čase mě potkala poštačka, která mi řekla at si vyzvednu dopisy s pruhem. Teprve pak jsem to začala řešit. To už bylo bohužel pozdě. Všude byli penále. Navíc tam byli další platby, které jsem nikdy neviděla. Například karty od nebankovních společností a další takovýdle věci. No a bohužel jsme nebyli rozvedeni, tak to dali zaplatit i mně. „**Co Vás přimělo podepsat půjčky?**“ „Vzali jsme si půjčku na barák, která byla ve výši nad 900tisíc., protože barák stál do 900tis., ale to vyběhávání baráku tohle to něco pokrylo. Něco jsme měli, ale tak tím jsme jakoby zaplatili to vyběhávání, kolky a cestování okolo toho lítání. Takže nato to padlo dost peněz. A další věc. Protože tenkrát nebylo jako dnes všechno přes e-mail tenkrát se muselo všude jezdit a víceméně jsem měla rodinu a myslela, že budu žít spokojeně, že prostě se barák koupí, trošku upraví a budeme žít jakoby rodina a další půjčku jsme si vzali proto, aby jsme měli dřív hotovo. Abychom měli na opravy, aby jsme nemuseli dál žít ve špatný elektrice, špatné odpady byli, tak jsem si vzali další půjčku k tomu, od bankovní společnosti. Aby se pokryly další náklady na dům.“ „**Jak Váš život ovlivnily dluhy?**“ „No, hodně, hodně. Protože dneska, nikdy jsem o tom nemluvila, protože jsem se za to brutálně styděla. Ten, kdo neměl nikdy takové problémy je nedokáže pochopit. Je pravda, že o spousta věcí jsem se mohla zajímat, ale bohužel jsem partnerovi věřila. Do poslední chvíle. Byl skutečně důslednej, všechno si zapisoval. V životě by mě nenapadlo, že by prostě na to začal kašlat, že prostě byl ovlivněnej novou přítelkyní. A já jsem vlastně chtěla, aby jsme šli do banky a, aby se tam moje závazky přetáhnout, at na mí jméno nic není. A já nemám ani to co jsme zaplatili a ještě dneska platím. Ovlivnilo mě to můj život psychicky docela dost. Byla jsem na pokraji, měla jsem strach, že za to půjdu do basy. Hroznej psychickéj nátlak, ale aaa dost mi pomohlo, že mám nového přítele, který mě ve všem podporoval hlavně psychicky. Nebojím se o tom komunikovat, díky nové rodině, která mě podporuje. Já jsem neměla žádněj doklad v ruce. Všechno zůstalo v rukách exmanžela. S tím, že mi to odmítal vydat. Je pravda, že mi u soudu řekli, že jsem měla možnost jako spolumajitelka domu jít, anebo že jsem měla jít do Komerční banky a tam by mi to taky vydali. Ale bohužel to jsem se dozvěděla až u soudu. Dřív jsem to nevěděla a prostě jsem tam nešla. Nenapadlo mě, že toho může být až tolik. No, a když prostě jsme se nebála, tak jsem si přes kamarádku našla toho manika, kterej přijel domu a za 12tis. mi sepsal insolvenční řízení. Za toho bych ho normálně nechala zavřít. To normálně to je šílený, věděl, že jsem ve srabu a ještě znova a víc mě do toho potopil. Až potom, když to sepsal jsem se dozvěděla, že to tady někdo dělá za levnějc. Ale už jsem nad tím mávla rukou. Hlavně, že to došlo k soudům. Akorát byl strašně drahej. Soud rozhodl a během 10min. jsem byla venku. Takže v insolvenci jsem na počátku čtvrtého roku, takže víceméně. Před pěti lety, když jsem se vrátila ze zahraničí, kde jsem pracovala přes zahraniční agenturu jako uklízečka pár let. Bohužel jsem neměla povolení, takže jsem tam jakoby pracovala na černo. No, a pak když jsem chtěla letět domu přes jednu zemi, tak mě zabavili a drželi ve vězení. Pak mě deportovali domů. No a pak jsem si začala zjišťovat po návratu co a jak. Jakoby jsem hledala pomoc, kdo by mně poradil. Neměla jsem peníze.“ „**Dělala jste si srovnání půjček?**“ „Manželův tatínek měl syna, kterej nám dělal jakoby průzkum půjček. Protože jsme měli povinnosti k nezletilejm. Proto jsme se kvůli hypotéce museli oddat, to jako, protože by jsme na to jinak jakoby nedosáhli našima platama.“ „**Nejste přeúčeny levák?**“ „Ne, odjakživa jsem pravák.“ „**Kolik let je Vaším bývalým dlouhodobým partnerům?**“ „No, tak dcery tátovi je 50let. Táta od syna 48let a současnému příteli je 45let.“ „**Jaký sociální dopad pro Vás mělo insolvenční řízení?**“ „No nejdřív každej věděl, že jsem jakoby byla zajištěná. Ale, že jsem prostě byla zajištěná v tom, že jsem rádně chodila do práce, měla jsem příjem. A pak, když vlastně jsme se rozešli s manželem, tak se jakoby začli ozývat divný řeči mezi kamarádama. Cejtila jsem se špatně, ostuda no. Hlavně psychicky.“ „**Jaký psychický dopad pro Vás mělo insolvenční řízení?**“ „Jako samotný insolvenční řízení už na mě mělo vliv takovej, že jsem

cejtila úlevu. Věděla jsem, že prostě budu platit jedno, že mi nikde nebude nic narůstat. Já osobně jsem byla nadchnutá insolvenčním řízením. A díky bohu, že něco takovýho existuje. Nechci se celý život někde schovávat, prostě. Celý život jsem chodila se vztyčenou hlavou. Celou dobu co jsem v insolvenčním řízení jsem v klidu, i když splácím nehorázný peníze. Těším se na konec. Nejsem ve stresu.“ **„Jaký ekonomický dopad pro Vás mělo insolvenční řízení?“**
„No, docela mi to dává zabrat, že mám co dělat. Teď, když jsem ve 2. částečným důchodu, momentálně k tomu mám podporu. Nevím, jak to dál budu řešit. Nevím, no.“

Doplňující rozhovor:

„Co jste udělala s první výplatou?“

„Musela jí doma odevzdat, dostala jsem do dvou tisíc z brigády a mě rodiče nic nenechali.“

„Jak dlouho jste žili bez otce?“

„Do mé plnoletosti byl otec doma, ve 30 letech se naši rozvedli a já už žila svůj život.“

„Všechny děti měla Vaše maminka s jedním pánem?“

„Dva bratry měla s prvním manželem. Tři dcery měla s mým otcem.“

„Od kolika let jste musela doma pomáhat?“

„Od mala, mládí.“

„Kolik bylo mamince, když jste se narodila?“

„31 let.“

„V kolika letech jste se šla učit na švadlenu?“

„v 15ti letech po ZDŠ.“

„Kolik let je v současné době vašim sourozencům?“

„Bratrovi nejstaršímu je 66let, další bratrovi by bylo let, ale už nežije. Sestře 56 a další sestře 51.“

„V kolik letech jste měla svatbu s prvním manželem?“

„Bylo mi 26let.“

„V kolik letech jste měla dceru?“

„Bylo mi 29let.“

„V kolik letech jste se rozváděla?“

„Bylo mi 39let. Zůstala jsem sama s dětmi jeden rok a nezvládala jsem všechno. Poté jsem našla jakoby novou známost a za dva roky jsme se vdala, stěhovala a vzali jsme si hypotéku. Tři roky bylo všechno ok. Ovšem manžel si našel mladou ženu a já se s dcerou musela odstěhovat. Pár let na to jsem začala marodit. Víceméně jsem prodělala operaci krční páteře a měla jsem plný invalidní důchod. To mi bylo jakoby 47let. A pak jsem odletěla na delší dobu do zahraničí, kde jsem pracovala přes firmu jako uklízečka. Pak mě víceméně vyhostili.“

„Jak je to v současné době s vaším zdravím?“

„Víceméně špatný. Od 53let jsem v invalidním důchodu.“

Časová osa života informanta I1

Rok:	Věk:	Událost:	Poznámky:
1951	-	Narození bratra	Mamince bylo 20 let
1955	-	Narození bratra	Mamince bylo 24let
1961	-	Narození sestry	Mamince bylo 30 let
1962	0	Narození	Mamince bylo 31 let
1965	3	Těžký úraz hlavy	-do 15let, vedená jako epileptik
1966	4	Narození sestry	
1968-1977	6-15	Základní škola Bydlela s maminkou, tatínkem, babičkou, dědou a prababičkou	-pomáhání doma, povinnosti -neměla doma čas na učení -převážně jí vychovávala babička
1977	15	Začátek učení na švadlenu Brigády každé léto Odstěhování od babičky Táta s nimi moc nebyl	-vaření, praní atd. od malička -všechno co vydělala, musela odevzdat domů
1979	17	Nedokončení učení na švadlenu- těhotenství	
1980	18	Nástup do práce Otec jejího dítěte si prostřelil hlavu	-vyšetřování kriminálkou
1981	19	Syn měl zápal plic a zákaz do kolektivu do 5let	-střídala se v péči o dítě s matkou -pracovala brigádně -všechno co vydělala, musela odevzdat domů
1987	25	Řidičský průkaz	
1988	26	Svatba s prvním manželem	-novomanželská půjčka -půjčka na TV
1991	29	Narození dcery	
2001	39	Rozvod s první manželem	
2003	41	Seznámení s druhým manželem	
2005	43	Svatba s druhým přítelem Vznik hypotéky (P.3)	-zajištěná pohledávka
2006	44	Vznik úvěru (P.8) Vznik úvěru (P.12)	-na rekonstrukci
2007	45	Vznik dluhu u telefonního operátora (P.2) Vznik úvěru (P.5)	-našel si přítelkyni její manžel a ona se musela odstěhovat (nerozvedla se), manžel si začal brát půjčky a přestal platit. Ona o tom však nevěděla.
2008	46	Vznik dluhu na pojištění (P.1) Vznik úvěru (P.9)	-po splatnosti, přihlášena do insolvenčního řízení
2009	47	Operace krční páteře – Invalidní důchod Odlet do zahraničí Vznik dluhu na telefonním vysílání (P.7) Platební rozkaz P.8 Vznik dluhu na plynu (P.10)	-popřená pohledávka z důvodu promlčení

		Vznik dluhu na pojištění (P.11) Vznik úvěru (P.6)	
2010	48	Rozhodčí náleţ P.5 Vykonatelnost P.10 El. platební rozkaz P.11 Vykonatelnost P.12	
2011	49	Vykonatelnost P.1 Vykonatelnost P.2 Rozhodčí nález P.3 -přilet ze zahraničí	
2012	50	Postoupení pohledávky P.6	
2013	51	Začátek insolvenčního řízení	
2014	52	Vznik dluhu na veřejném zdravotním pojištění (P.4)	-po splatnosti, přihlášena do insolvenčního řízení
2015	53	Zdravotní problém – invalidita II.	
2017	55	Probíhá insolvenční řízení -invalidita II.	Tátovi od dcery je 50let, Táta od syna 48let, současný přítel 45let

Časová osa života informanta I2

Rok:	Věk:	Událost:	Poznámky:
1984	0	Narození	Jeho mamce bylo 18let
1989	5	Narození bratra	Musel se o něj starat Doma pomáhal-vozil cihly na barák
1991	7	Nástup na základní školu	
1992	8-9	Bral bratra na sjezdovku	Uklízel, hlídal bratra, mytí nádobí Pracoval, aby mohl jít na sjezdovku Nejdřív práce, potom zábava Po škole si udělal úkoly a pak začal makat doma
1996	12	Odjezd jeho táty a bratra na léto do Kanady	Vychovávala ho jen matka Nedostával kapesné
1997	13	Odjezd s mamkou do Francie na rok	Mamka nedokázala udržet peníze
1998	14	Rodiče si pronajali ještě dvě chaty, než se vyřídily papíry do Kanady	
1999	15	Odstěhování do Kanady Nástup na Střední školu Brigáda pokladní – živil rodinu (2 měsíce)	V pololetí propadal z hudebky Žádní kamarádi kluci 95 km jezdil do školy Platil tátovi za to, že ho vozil do kina, platil si sám internet, pevnou linku Nikdy se doma neučil
2000	16	Dostal k narozeninám auto Byl hasič Brigáda na benzínce	Mamka bez práce Výchova od kanadské mámy
2001	17	Zbil chláпка baseballovou pálkou- dostal 30 měsíců Brigáda pokladní	
2002-2004	18	Brigáda pokladní Zatknutí za těžké ublížení na zdraví-> soud -> domácí vězení -> vězení Brigáda pokladní Zjistil, že jeho tát je nevlastní Dokončení střední školy v Kanadě	
2005-2006	21-22	Přílet do ČR-vyhoštění z Kanady Pracoval jako ajták (PC technik) Pracoval ve firmě G.M.- začal se zajímat o akcie První půjčka 30tis.	Kouření, hulení alkohol, holky -na dovolenou, TV (splatil ji) kvůli přítelkyni, aby oživil vztah
2007	23	Vznik půjčka (P. 2)- u G.M. si vzal půjčku 100tisíc, než ho vyhodili	-použil ji na akcie, vydělalo mu to dost na splacení půjčky, ale vše utratil za dovolené atd. pro přítelkyni
2008	24	Rozchod s K. Krach investic	-neměl finance, tak to řešil dalšími půjčkami, aby měl na zaplacení

		Vznik půjčky (P.1) Vznik půjčky (P.3)	-dával přednost cigaretám a jídlu, než aby zaplatil dluh za telefon atd.
2009	25	Skončení pracovního poměru Vznik půjčky (P.4) Dluh na pojistném (P.6) Vznik půjčky (P.7)	- naplatili za něj zdravotní a sociální pojištění -neměl už ani na nájem -dluh na školení
2010	26	Půjčka-Exekuce P.1 Bydlel u K. babičky Práce na horách- na černo opláštění hal a v zimě snowtubing	-nebyl schopný splácet sociální a zdravotní pojištění
2011	27	Půjčka-Exekuce P.2 Práce na horách- na černo opláštění hal a v zimě snowtubing Začátek vztahu s D.	-peníze strkal do trávy -vše co vydělal, dal do akcií, které zkrachovaly
2012	28	Vznik půjčky (P.5) Půjčka-Exekuce P.3 Práce na horách- na černo oprava střech a v zimě snowtubing	
2013	29	Úvěr-Exekuční příkaz P.4 Půjčka-Exekuční příkaz P.5 Dluh na pojistném-exekuce P.6 Pracuje jako jeřábík	
2014	30	Vznik dluh na pojistném (P.8) Půjčka-Exekuce P.7 Pracuje jako jeřábík	-začal si platit sociální pojištění, aby mu nezrušili živnost, ostatní dále nesplácel
2015	31	Dluh na pojistném (P.9) Dluh na pojistném-Vykonatelné rozhodnutí P.8 Dluh na pojistném- Nesplacená pohledávka P.9 Pracuje jako jeřábík	
2016	32	Začátek insolvenční řízení Pracuje jako jeřábík	
2017	33	Probíhá insolvenční řízení Pracuje jako jeřábík	-peníz strká do losů a Sportky -stále vidí, že na burze se dají vydělat peníze, i když dvakrát přišel úplně o všechno (zisky, základ) K. je v současné době 29 let D. je v současné době 30 let

Časová osa života informanta I3

Rok:	Věk:	Událost:	Poznámky:
1964	0	Narození	25let bylo mamince
	0-6	Rozvod rodičů Nástup do školy v obci do 3.000 obyvatel Nedostávala kapesné	Za otcem jezdila na prázdniny
1972	8	Její matka si vzala vdovce Nedostávala kapesné	Měla 4 nevlastní sourozence (starší)
1978	14	Chodila na brigády na brambory	
1982	18	Vyučena obráběčem kovů Poznala prvního muže	-4roky ji bil
1984	20	Narodil se jí syn	
1986	22	Odchod od prvního manžela	
1993	29	Poznala svého druhého muže	-byl rozvedený a měl dva syny
1998	34	Svatba s druhým mužem	
2000	36	Narodila se jí dcera	
2008	44	Vznik úvěru (P.2) - hypotéka na dům	
2009	45	Vnik úvěru (P4)- půjčka na rekonstrukci domu	
2009-2012	40-48	Vzali si půjčku od nebankovní společnosti s tím, že zaplatí stávající půjčku a něco jim zbyde Vzali si k sobě maminku, která onemocněla Po půl roce ji zemřela maminka a do práce ji už nevzali Šla na ÚP a z manželova platu se nedaly půjčky zvládat Další půjčka od nebankovní společnosti Schránka se plnila upomínkami, pak přišly exekuce Úvěr-neuhrazená pohledávka P.2	-Kopala se voda, plyn atd. koupili ružnu -několik let řádného splácení -nikdo s ní nechtěl zůstat doma nebo nemohl
2011	47	Vznik dluhu na dani z příjmu (P.1)	
2013	49	Prodej domu (dluh na domě + platba nájmu) Vznik úvěru (P.3) úvěr-po splatnosti P.3 úvěr- po splatnosti P.4 provoz automobilu v rozporu se zákonem.P.5 půjčka-po splatnosti P.6 pojistné- po splatnosti P.7 chodila na psychiatrii a brala léky na uklidnění Operace krční páteře- trvalé následky	-prodal se za nízkou cenu s tím, že prodej trval dlouho, částka nepostačila na zaplacení všeho -přihlášeno do insolven.řiz. -přihlášeno do insolven.řiz. -přihlášeno do insolven.řiz.
2014	50	Dluh na dani z příjmu-vykonatelný-P.1 Invalidní důchod III. stupně Začátek insolvenčního řízení	
2015	51	Probíhá insolvenční řízení	

		Přivydělává si k důchodu	
2016	52	Probíhá insolvenční řízení Přivydělává si k důchodu	
2017	53	Probíhá insolvenční řízení Přivydělává si k důchodu	V současné době je bývalému manželovi 55let a současnému 48let

Časová osa života informanta I4

Rok:	Věk:	Událost:	Poznámka:
1978	0	Narození	Mamince bylo 24 let
1980	2	Narození sestry	-musela se o sourozence starat, zastávala roli matky v rodině
1985	7	Narození bratra, Přebalování bratra	
1990	12	Rozvod rodičů	-otec s nimi stále bydlel
1991	13	Zneužívání ze strany otce	-otec ovšem bydlel stále s nimi, měl vlastní pokoj, kam si ji v noci bral
1993	15	Brigády	-všechno jí matka zabavila -snažila se vše co nejrychleji utratit
1995	17	Dostala facku za to, že nechtěla sníst polévku, ve které byly žmolky Operace spodku	-lékaři jí sdělily, že nebude mít moc dětí
1996	18	Otěhotněla Nevyučila se Vdala se Půjčka na manželovy dluhy z trestné činnosti	-škola jí nebavila -neuměla hospodařit s penězi
1997	19	Mateřská dovolená	-další půjčky, aby měla doma klid -půjčku řešila půjčkou
1998	20	Narození dalšího syna Mateřská dovolená	
2003	25	Narození dcery Mateřská dovolená	-půjčky dětem na Vánoce -spadl s příjmy o 80 % (žili z diet)
2008	30	Vznik úvěru (P.1)	
2012	34	Vnik úvěru (P.3)	
2013	35	Úvěr-po splatnosti P.1 Vznik nespl. faktura za telefon (P.2) Nespl. faktura po splatnosti P.2 Úvěr- po splatnosti P.3 Vznik úvěr- (P.4) Úvěr- po splatnosti P.4 Manžel byl v invalidním důchodu Začátek insolvenčního řízení	
		Pracuje jak koordinátorka spojování Probíhá insolvenční řízení	

Časová osa života informanta I5

Rok:	Věk:	Událost:	Poznámka:
1979	-	Narození sestry	Mamince bylo 20let
1980	-	Narození bratra	Mamince bylo 21let
1982	-	Narození bratra	Mamince bylo 23let
1986	0	Narození	Mamince bylo 27let
1988-1989	2-3	Odchod otce od rodiny	-její maminka byla vyhozena se 4 dětmi na ulici
2000	14	První přítel	
2001	15	Brigády	
2002	16	Narození sestry Narození dcery Dodělávala školu	-mamince bylo 36let -neplánované těhotenství s prvním přítelem -svěřena soudně do péče její matky -teror ze strany přítele (musel se mu ve všem podřizovat) -dávala mu své doklady a podepisovala něco a nevěděla, co podepisuje pod pohružkou, když to nepodepíše, tak ji zmlátí -hlídala sestru
2004	18	Soud rozhodl o svěřením dcery do její péče Pracovala převážně jako prodavačka	
2006	20	Vznik dluhu na O2 (P.1) Vznik dluhu u UPC (P.2) Vznik dluhu u ČPP (P.4) Vznik dlužného pojistného na veřejném zdr. pojištění (P.6)	-Půjčky, které si na její jméno měl brát v letech 2006-2007 její přítel
2007	21	Vznik půjčky (P.5) Začala si psát s druhým přítelem	
2008	22	Vznik pokuty u dopravního podniku (P.3)	
2009	23	Nechala zavřít přítele, protože neplatil výživné na dceru Vznik pokuty u dopravního podniku (P.7)	
2010	24	Vznik pokuty u dopravního podniku (P.8) Stěhování do 800 tis. obyvatel Návrh na zahájení správního řízení O2 P.1 Rozsudek- pojišťovny P.4 Úmrtí jejího otce	-za přítelem -přišlo jí parte, 3 měsíce po pohřbu
2011	25	Rozsudek-pokuta u dopravního podniku P.3	
2012	26	Vznik pokuty u dopravního podniku Praha (P.9)	Vznik dluhu na zdravotním- sdělila I5.

		Rozsudek- pokuta u dopravního podniku P.7 Výkaz nedoplatků u veřejného zdravotního pojištění P.6 Rozchod s druhým přítelem	
2013	27	Vnik dluhu u dopravního podniku	
2014	28	Rozsudek UPC P.2 Rozsudek- pokuta u dopravního podniku P.8	
2015	29	Rozsudek-pokuta u dopravního podniku P.9 Zaměstnaná ve městě do 800tis. Obyvatel jako servírka Svatba Začátek insolvenční řízení Popření P.5 z důvodu promlčení	-dozvěděla se, že někde dluží (věděla jen o dluhu na pojistném a dluhu u dopravního podniku)
2016	30	Probíhá insolvenční řízení Pracuje jako uklízečka	
2017	31	Probíhá insolvenční řízení Pracuje jako uklízečka	V současnosti je bývalému partnerovi 33let Druhému bývalému partnerovi 45let Manželovi je v současnosti 35 let

Časová osa života informanta I6

Rok:	Věk:	Událost:	Poznámky:
1961	0	Narození	19let bylo matce
1963	3	Narození sestry	22let bylo matce
1966	5	Smrt sestry	-výchova pouze matkou a babičkou, otec od nich odešel a nestýkali se kapesné nedostával
1967	6	Smrt sestry začátek přeučování z leváka na praváka, nástup do školy rozvod rodičů	
1975	14	Nástup do učení na obor obráběč kovů	jediný muž v rodině, musel se postarat o rodinu, pomáhal babičce
1976	15	Brigády- žně, kravin, les	
1978	17	Dokončen učňovský obor	17-46let práce na poště, řidič MKD Starost o svého syna
1991	30	Svatba s první ženou J. Snaha mít dítě	
1997	36	Narození syna po umělém oplodnění	46-49let práce u eko WC
2005	44	Rozvod s první manželkou (synovi 8let) Zaplacení dluhů, co manželka napáchala Staral se o syna	
2007	46	Svatba s druhou ženou K. Vznik dluhu na pojistném(P.7) Vznik úvěru (P.12)	
2008	47	Půjčky na pomoc dětem od ženy K. Vznik úvěru (P.4) Vznik půjčky (P.9)	
2009	48	Půjčky na pomoc dětem od ženy K. Vznik půjčky (P.5) Vznik úvěru (P.8)	Doma bez příjmů 6let se staral o nemocnou manželku -nenalezen rok vzniku -nenalezen rok vzniku Žádná pomoc ze strany rodiny s péčí o nemocnou manželku Žil z nějakých úspor (2roky) -nenalezen rok vzniku
2010	49	Nemoc ženy K. nádor na mozku - musel se rozhodnout, zda dá manželku do ústavu nebo s ní bude doma Likvidace vozidla-Exekuční příkaz P.1	
2011	50	Pojistné- Exekuční příkaz P.2, P.3, P.11	
2012	51	Vznik půjčky (P.6) Úvěr- Exekuční příkaz P.4, Pojištění- Zánik pojištění P.7, Úvěr- Výzva k úhradě P.8 Půjčka- Platební rozkaz P.9 Úvěr- Platební rozkaz P.10	
2013	52	Půjčka- Exekuční příkaz P.5 Půjčka- Předžalobní výzva P.6 Úvěr- Exekuční příkaz P.12 Vznik dluhu- neuhrazený daňový doklad (P.13) Neuhrazený daňový doklad P.13 Začátek insolvenční řízení	

2014	53	Běží insolvenční řízení	
2016	55	Běží insolvenční řízení- smrt ženy K.	
2017	56	Běží insolvenční řízení- pracuje v pekárnách jako řidič	K. je v současné době 54let J. je v současné době 53 let